БРАМА НЕЎМІРУЧАСЦІ

Фантастычная камедыя ў чатырох карцінах

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ:

Барыс Пятровіч Дабрыян — герантолаг.
Уладзімір Фёдаравіч Абадоўскі — генетык.
Павел Антонавіч Бабровіч — эканаміст.
Клаўдзія Пятроўна Кудрыцкая — медык.
Аляксандр Паўлавіч Варакса — гуманітарнік.
Іван Кірылавіч Змітрук — фізік.
Кузьма Захаравіч Адамейка — пажылы кандыдат навук.
Генка — малодшы навуковы супрацоўнік.
Наташа — малодшы навуковы супрацоўнік.
Марына Сяргееўна — жонка Дабрыяна.
Мякішава — прафсаюзны работнік.
Сідаровіч — рабочы, ударнік камуністычнай працы.
Алена Максімаўна — калгасніца-пенсіянерка.
Дажывалаў — пенсіянер з ваенных.
Караўкін — гаспадарнік.
Васіль Дарафеевіч Торгала — нехта з былых.
Аўдоцця Сцяпанаўна Застрамілава — яго знаёмая.
Антаніна Васільеўна — сакратарка Дабрыяна.
Скараспей.
Гары Болдвін — карэспандэнт.
Шусцік — шафёр-лявак.
Васюк.
Адзін з чаргі.
«Банкір».
Антон Іванавіч.
«Мадам».
Ён і Яна.

КАРЦІНА ПЕРШАЯ

Лабараторыя Дабрыяна. Д а б р ы я н сядзіць у крэсле, прыкрыўшы вочы рукой, — не то ў дрымоце, не то ў глыбокім роздуме. Ён шчаслівы. Здзейснілася мара яго жыцця. Гэта нешта неабдымна вялікае і дабратворнае, вынікі чаго цяпер яшчэ цяжка ўявіць і немагчыма прадбачыць. Душа яго поўніцца не то незвычайным святлом, не то чароўнымі гукамі. Адчыняюцца дзверы, і ў лабараторыю ўваходзіць Н а т а ш а. Убачыўшы ў такім стане Дабрыяна, яна на пальчыках выходзіць і прычыняе дзверы. Гэта адбілася ў падсвядомасці Дабрыяна: ён спрабуе нешта вымавіць і расплюшчвае вочы.

Знікаюць чароўныя гукі і святло, усё набывае рэальны выгляд, але ачараванне не праходзіць. Дабрыян бачыць у зале людзей і выходзіць на авансцэну.

Д а б р ы я н. Людзі добрыя!

Паўза. Усе слухаюць.

Я вас люблю.

Г о л а с з з а л ы. Мы вас — таксама.

Д а б р ы я н. Я прынёс вам добрую вестку. Нарадзіўся цуд. Вось тут, у гэтай лабараторыі — месяцы маіх пакут і радасцей, салодкіх мар і горкіх расчараванняў. А пра што я марыў? Пра тое, як прадоўжыць ваша жыццё. І вось вы можаце сябе павіншаваць. Нашы шматгадовыя доследы паспяхова закончаны, і вынікі іх прызнаны за вялікае адкрыццё.

Г о л а с з г а л ё р к і. І доўга мы будзем жыць?

Д а б р ы я н. Вечна. Так, так, я не жартую. Нам удалося адкрыць закон неўміручасці.

Неўміручасць! Хто аб ёй не марыў! З таго часу, як чалавек стаў чалавекам, ён не можа прымірыцца са смерцю. Таму ён выдумаў сабе неўміручасць душы, якую прапаведуюць амаль усе рэлігіі. Нават калі бачыць труп падобнага да сябе, і тады ён не верыць, што ўсё скончана. Не можа быць, каб знік бясследна такі цуд, як чалавечае жыццё. Ён верыць, што вызваленая з цела чалавечая душа будзе жыць вечна. Чалавек заўсёды імкнецца пашырыць сваё жыццё за межы фізічнага існавання. Нават той, хто добра ведае законы прыроды, і ён у большай ці меншай меры дабіваецца неўміручасці. Тым, што дае жыццё наступнаму пакаленню. Тым, што робіць добрыя справы, за якія яго будуць успамінаць людзі, калі яго самога ўжо не будзе. Але чалавеку гэтага мала. Ён хоча жыць фізічна, сам сваёй асобай.

(*Да Наташы, якая ўвайшла.*) Ну, як наш неўміручы пасля працэдуры?

Н а т а ш а. Усё ў парадку, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н (*да гледачоў*). Гэта мая памочніца. Наташа. Малодшы навуковы супрацоўнік. (*Да Наташы.*) Сядайце. Вы яшчэ будзеце патрэбны. (*Да гледачоў.*) Дык вось, ён хоча жыць і ніколі не паміраць. А хто ж яму не дае? А не дае яму, адкажаце вы, закон прыроды, паводле якога ўсё жывое павінна памерці. Усё — ад хларэлы да секвоі, ад чарвяка да акадэміка. Аднаму арганізму суджана жыць хвіліны, другому — стагоддзі, але ад смерці ратунку няма.

А ці ж сапраўды смерць з'яўляецца непазбежным канцом нашага існавання? Ад чаго паміраюць людзі? Ад халеры, ад сухот, ад воспы, ад тыфусу. З гэтымі хваробамі медыцына справілася, і яны не перашкода для неўміручасці. Яшчэ — ад інфаркту, ад інсульту, ад рака. А хто памірае ад гэтых хвароб? Як правіла, гэтыя хваробы апаноўваюць арганізм падношаны, аслаблены, як апенькі — трухлявы пень. Глебу ім падрыхтоўвае старэнне арганізма.

А б а д о ў с к і (*з залы*). А што такое старэнне?

Д а б р ы я н. Вось у гэтым і ўся задача, Уладзімір Фёдаравіч: разгадаць механізм старэння і авалодаць ім. Жыццё, як вы ведаеце, гэта бялковы абмен, які адбываецца ў арганізме пастаянна і няспынна. Але хітрая прырода, забіраючы ў нас жыццёвую матэрыю, кожны раз дае нам узамен тое самае, але крышачку горшае. У выніку ў клетках арганізма адбываюцца змены, якія перашкаджаюць яго абнаўленню. Вось мы і паставілі сабе задачу дабіцца справядлівага абмену: каб наш арганізм, нічога не трацячы, абнаўляўся на тым жа ўзроўні. Тады не будзе старасці і не будзе так званай натуральнай смерці.

Г о л а с з г а л ё р к і. А ненатуральная будзе?

Д а б р ы я н. Калі вас раздушыць аўтобус або спапяліць атамная бомба, дык наўрад ці зможаце вы разлічваць на неўміручасць.

К у д р ы ц к а я (*з залы*). Але ад натуральнай смерці вы нас уратуеце?

Д а б р ы я н. Клаўдзія Пятроўна? Прывітанне! Вас — абавязкова. Праведзеныя доследы даюць нам права адказаць на гэта станоўча.

В а р а к с а (*з залы*). Гэта падобна на містыфікацыю. Ці няма ў вас якіх-небудзь доказаў?

Д а б р ы я н. Я тут гавару толькі пра вынікі нашых доследаў. Раскрыць іх сакрэт я не магу па вядомай вам прычыне. Скажу

коратка, што мы дабіліся гэтых вынікаў уздзеяннем на бялковыя ферменты, якія кіруюць усімі працэсамі абмену. А доказы сякія-такія ёсць. Наташа, пакажыце, калі ласка, доказ!

Н а т а ш а. А вось ён. (*Ставіць на стол клетку з жывёлінай.*)

Д а б р ы я н. Гэта пацук, таварышы. Па гадах ён — біблейскі Мафусаіл. Пражыў чатыры пацучыныя вякі, і яму даўно пара паміраць. А ён, бачыце, як агурочак. Шэрсць бліскучая, сам вясёлы, усе органы і залозы функцыянуюць нармальна. Дае паўнацэннае здаровае патомства. Першае народжанае ім пакаленне таксама пражыло ўжо тры вякі. І ўвесь сакрэт у справядлівым абмене, які нам удалося наладзіць.

К у д р ы ц к а я. Можа, вы нам і чалавека неўміручага пакажаце?

Д а б р ы я н. З чалавекам справа больш складаная, Клаўдзія Пятроўна. У пацука кароткае жыццё і хуткая змена пакаленняў. На ім лягчэй прасачыць. Але што да абмену, дык ці то ў пацука, ці ў чалавека — прынцыповай розніцы няма. Між іншым, мы і з людзьмі праводзім клінічныя доследы. Пра пакаленні тут яшчэ гаварыць рана, але за дзесяць гадоў нашы падапечныя ні капелькі не пастарэлі. І самае галоўнае — ніякіх пабочных непрыемнасцей.

А д а м е й к а (*з залы*). Значыць, мы можам лічыць сябе неўміручымі?

Д а б р ы я н. Лічыце на здароўе. А мы пастараемся, каб гэта сталася.

Б а б р о в і ч (*з залы*). Ці не замнога нас усіх будзе — неўміручых?

Д а б р ы я н (*да гледачоў*). Павел Антонавіч — эканаміст. У яго свой клопат з неўміручасцю.

А б а д о ў с к і (*з залы*). Мяне, як генетыка, цікавіць другое.

Д а б р ы я н. Вось і дыскусія пачынаецца. Прашу маіх апанентаў сюды, у лабараторыю. Тут нам зручней будзе. Павел Антонавіч! Клаўдзія Пятроўна! Кузьма Захаравіч! Генадзій, вы ж свой чалавек.

Б а б р о в і ч, А б а д о ў с к і, К у д р ы ц к а я, В а р а к с а, А д а м е й к а і Г е н к а падымаюцца на сцэну. Садзяцца.

Д а б р ы я н. Уладзімір Фёдаравіч, вы хацелі нешта сказаць.

А б а д о ў с к і. Гаворачы пра неўміручасць, вы, Барыс Пятровіч, маеце на ўвазе індывідуум і нічога не гаворыце пра від.

Калі індывідуум будзе жыць вечна, то як будзе абстаяць справа з эвалюцыяй віду? Як будзе абнаўляцца род чалавечы?

Д а б р ы я н. На гэта пытанне вам і адказваць, Уладзімір Фёдаравіч.

А б а д о ў с к і. З аднаго боку, будуць нараджацца новыя пакаленні, а з другога — не будуць паміраць старыя. У адным грамадстве побач з людзьмі новай генерацыі будуць жыць старыя малпы.

А д а м е й к а. Гэта значыць — мы.

А б а д о ў с к і. Будуць жыць старыя малпы са сваімі старымі поглядамі, звычкамі, забабонамі, ды яшчэ будуць пладзіць падобных да сябе.

К у д р ы ц к а я. Ну, калі яшчэ тое будзе.

А д а м е й к а. Ці будзе, ці не, а мы ўжо будзем галаву ламаць.

А б а д о ў с к і. Галаву ламаць прыходзіцца. Неўміручасць такая праблема, што мы павінны думаць у маштабе вечнасці і за ўсё чалавецтва.

Г е н к а. Давайце ўсё-такі жыць перш за ўсё. А думаць пра від... Для гэтага ў нас будзе цэлая вечнасць.

А б а д о ў с к і. Індывідуум вырашае спрэчку на сваю карысць: я хачу жыць вечна, а чалавецтва няхай выраджаецца.

К у д р ы ц к а я. Яшчэ ці будзем мы здольны, як вы кажаце, пладзіць падобных да сябе.

Б а б р о в і ч. А чаму не? Пацук жа гэтых здольнасцей не страціў.

К у д р ы ц к а я. Раджаць цэлую вечнасць — гэта, я вам скажу, таксама не вялікая асалода.

Б а б р о в і ч. Гэта ваша добрая воля: не хочаце — не раджайце.

К у д р ы ц к а я. Калі ў цябе ўсё ў норме, як у гэтага пацука, дык дзе ты дзенешся.

Б а б р о в і ч. Ясна. Будзем раўняцца на пацука.

А д а м е й к а. Калі Бог стварыў Адама і Еву, ён даў ім наказ: «Пладзіцеся, размнажайцеся, засяляйце зямлю і пануйце над ёй». Будзем жыць па закону божаму.

Б а б р о в і ч. Паважаныя энтузіясты па часці размнажэння! Я — эканаміст. Магу захапляцца і рамантыкай, але свае рамантычныя захапленні заўсёды правяраю статыстычнымі данымі. Вось і вам хачу падкінуць некалькі лічбаў. Клаўдзія Пятроўна, як часта жанчына можа раджаць? Асабліва не перагружаючы сябе.

К у д р ы ц к а я. Я думаю, раз у тры-чатыры гады можа раджаць.

Б а б р о в і ч. Пры ўмове, што людзі не будуць паміраць і ўсе дарослыя жанчыны будуць раджаць раз у чатыры гады, насельніцтва за дваццаць гадоў павялічыцца ў тры разы.

Г е н к а. Гэта яшчэ не страшна.

Б а б р о в і ч. Такім чынам, за сто гадоў насельніцтва нашай рэспублікі павялічыцца ў дзвесце сорак тры разы і будзе складаць два мільярды сто восемдзесят сем мільёнаў чалавек.

Г е н к а. Мільярды?

Б а б р о в і ч. Так, мільярды.

В а р а к с а. Тут нешта не так.

Б а б р о в і ч. Усё так, Аляксандр Паўлавіч. Можаце праверыць. Вазьміце дзевяць мільёнаў нашага насельніцтва і памножце на тры ў пятай ступені. Атрымаецца тое, што трэба.

К у д р ы ц к а я. А чаму ў пятай?

Б а б р о в і ч. Таму, што ў стагоддзі пяць дваццацігоддзяў.

В а р а к с а (*падлічвае*). Сапраўды — два мільярды сто восемдзесят сем мільёнаў.

А д а м е й к а. І нікуды не дзенешся.

Г е н к а. Яшчэ, бадай што, можна дыхаць?

Б а б р о в і ч. А чым я вас карміць буду?

Г е н к а. Сінтэтычнай мікракаўбасой.

Б а б р о в і ч. Два мільярды касцюмаў дзе я вам вазьму?

Г е н к а. Клімат зменім, без штаноў абыдземся.

Б а б р о в і ч. Тут і трусоў не хопіць.

А д а м е й к а. Здрэйфіў, таварыш начальнік.

К у д р ы ц к а я. Эканоміка, відаць, не дарасла яшчэ да неўміручасці.

Б а б р о в і ч. Дык што, будзем далей размнажацца?

Г е н к а. Па сіле магчымасці.

В а р а к с а. Якая ўжо тут магчымасць — дзесяць тысяч душ на квадратны кіламетр.

К у д р ы ц к а я. Дык што ж рабіць?

Г е н к а. Таварышы, ёсць выхад!

Усе недаверліва глядзяць на яго.

Вернемся да канібалізму.

А б а д о ў с к і. Гумар вісельніка.

Г е н к а. Так мы зразу забіваем двух зайцоў: вырашаем праблему харчавання і рэгулюем рост насельніцтва.

Н а т а ш а. Якая ж гэта неўміручасць, калі цябе зжаруць?

Генка. Чаму мяне? Таго, хто смачнейшы.

Кудрыцкая. Вы — цынік, малады чалавек. Нават жартаваць так і то непрыстойна.

Генка. А што мне рабіць, калі такая сітуацыя?

Бабровіч. Можна ж іначай рэгуляваць рост насельніцтва.

Генка. Напрыклад?

Бабровіч. Ёсць розныя спосабы.

Адамейка. Стэрылізацыя?

Бабровіч. А хоць бы і так.

Генка. Ратуйся, хто можа!

Адамейка. Дык, можа, з вас і пачнём, Павел Антонавіч?

Варакса. Барыс Пятровіч толькі што падарыў нам неўміручасць, а вы хочаце пазбавіць нас радасці жыцця.

Абадоўскі. І дзе гарантыя, што вы не стэрылізуеце пры гэтым бацьку патэнцыяльнага Эйнштэйна?

Дабрыян. Гэта немэтазгодна і па другой прычыне. Неўміручасць магчыма толькі тады, калі ўсе эндакрынныя залозы функцыянуюць нармальна.

Генка. Як у яго. (*Паказвае на пацука.*)

Дабрыян. Зусім правільна.

Адамейка. Так што шануйце свае эндакрынныя залозы, Павел Антонавіч.

Бабровіч. Нарэшце і раджаць жа можна не ў чатыры гады раз, а, скажам, у пяцьдзесят.

Кудрыцкая. Што там яшчэ з табой станецца за пяцьдзесят гадоў.

Адамейка. Можа, тэхналогія зменіцца. Фабрычным спосабам пачнуць людзей выраблядь. А тут ідзе гаворка пра такія саматужныя вырабы, як мы з вамі. Як ім забяспечыць вечнае жыццё?

Дабрыян. Ваша прапанова рызыкоўная, Павел Антонавіч. Неўміручасць — рэч вельмі далікатная. Грубае ўмяшанне ў фізіялагічныя працэсы арганізма можа сапсаваць усю справу.

Варакса. З вашай прапановай нельга згадзіцца і па маральных меркаваннях. Мы хочам жыць вечна і таму адмаўляемся даваць жыццё падобным да сябе. А можа, тыя, што не народзяцца па нашай віне, былі б у шмат разоў больш таленавітыя за нас

Бабровіч. Ну што ж, вы — біёлагі, вы — сацыёлагі, вы і вырашайце гэта пытанне. Раджайце як хочаце, а мне адно ясна: на ўсіх неўміручасці не хопіць.

Адамейка. Каму ж хопіць, а каму не?

Д а б р ы я н. Вырашаць гэта будзем не мы.

А д а м е й к а. А хто?

Д а б р ы я н. Відаць, нейкая высокая інстанцыя.

А д а м е й к а. Словам, няхай жыве неўміручы пацук, а мы за ім у чарзе пастаім.

В а р а к с а. Гэта цяжка ўявіць, таварышы, але хутка ракавая мяжа падзеліць нас усіх тут прысутных на неўміручых і звычайных смертных.

А д а м е й к а. Вось жыў, працаваў і ні аб чым не думаў. А цяпер такое адчуванне, нібы мяне да кары смерцю прысудзілі.

Д а б р ы я н (*лагодна*). Чаму ж іменна вас, Кузьма Захаравіч?

А д а м е й к а. Бачыце, чалавек я ўжо немалады, залозамі асабліва пахваліцца не магу. А новых жа вы мне не ўставіце.

Д а б р ы я н. На вялікі жаль, не ўстаўлю. Не маю такой магчымасці.

А д а м е й к а (*з сарказмам*). Добра хоць, што мяне стэрылізаваць не трэба.

К у д р ы ц к а я. Дазвольце мне крыху пафіласофстваваць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Калі ласка, Клаўдзія Пятроўна. Момант самы зручны.

К у д р ы ц к а я. Вось вы, Аляксандр Паўлавіч, гаварылі пра мараль. Правільна. Эгаізм — гэта агідная справа. Але што такое эгаізм? І што такое мараль наогул? Напэўна, пры неўміручасці мы будзем укладваць у гэта паняцце не зусім тое, што ўкладваем цяпер. У неўміручага грамадства будзе свая мараль, якая будзе адпавядаць яго інтарэсам. Цяпер мы з пашанай ставімся, скажам, да старасці. Але старасць жа ў нас не вечная. Мы шануем старога чалавека, маючы на ўвазе, што ён нас хутка пакіне. Але пасадзіць сабе па шыю на векі вечныя мільёны старых непрацаздольных людзей — наўрад ці гэта будзе ў інтарэсах грамадства. Таму людзі, якія знаходзяцца ў такім стане, мне здаецца, і прэтэндаваць не павінны на неўміручасць. І крыўдзіцца на свой лёс у іх няма падставы.

А д а м е й к а. Значыць, на мыла? Падаючага папхні, як сказаў адзін несвядомы чалавек.

К у д р ы ц к а я. Дарагі Кузьма Захаравіч! Я ж не супроць вас выступаю. Вы — цудоўны чалавек. Жывіце на здароўе хоць сабе і вечна. Я наконт таго, што мараль — гэта паняцце не пастаяннае. Возьмем, напрыклад, шлюб... Цяпер мы клапоцімся, каб моцная была сям'я. Калі муж з жонкай разыходзяцца, дык

мы стараемся іх памірыць. Дык што ж, і ад неўміручых мы будзем патрабаваць вернасці шлюбу? Ды за тысячы гадоў можа і абрыдаць табе твой напарнік.

Д а б р ы я н. Вы, Клаўдзія Пятроўна, у такія філасофскія нетры завялі нас, што і не выбрацца.

Г е н к а. Барыс Пятровіч, у мяне больш актуальнае пытанне. Што будзе, калі я, просты смертны, ажанюся з неўміручай Наташай?

Н а т а ш а. Спытайся яшчэ, ці пайду я за цябе.

Г е н к а. Дапусцім, што ты параішся з мамай і згодзішся.

Д а б р ы я н. Прыйдзе час — вы састарэеце і памраце, а Наташа будзе жыць і знойдзе сабе другога.

Г е н к а. А што будзе з нашымі дзеткамі?

Д а б р ы я н. У нашых доследах, як вы ведаеце, першае пацучынае патомства жыве ўжо тры вякі. Будзем спадзявацца, што і вашы дзеткі будуць неўміручыя. Але іх яшчэ трэба мець. Што можна сказаць у заключэнне нашай размовы? Усім нам стала ясна — гэта з лічбамі ў руках даказваў Павел Антонавіч, — што неўміручасці на ўсіх не хопіць. І тут паўстае самая цяжкая праблема: як дзяліць людзей на ўміручых і неўміручых? Хто гэта будзе рабіць?

В а р а к с а. Няхай народ скажа сваё слова.

Д а б р ы я н. Адзін крытэрый для мяне ясны. Гэта стан арганізма. Старасць, на вялікі жаль, працэс неабарачальны. Калі чалавек пераступіў пэўную мяжу, дык тут нічога не зробіш. Так што вы, Клаўдзія Пятроўна, дарэмна клапоціцеся наконт старых. Іх лёс вырашыла сама прырода. Наша задача — прадоўжыць іх жыццё наколькі магчыма, паклапаціцца, каб старасць не была для іх цяжарам, стварыць умовы, каб яны маглі падзяліцца сваімі ведамі, сваім багатым жыццёвым вопытам з тымі, хто прыйшоў ім на змену. Але ж і нестарым не ўсім хопіць месца ў неўміручасці. І нехта павінен будзе рабіць такі адбор.

З м і т р у к (*уваходзіць, аддыхваецца*). Прывітанне неўміручым! (*Паціскае ўсім рукі.*)

Д а б р ы я н. Сам Бог прынёс вас сюды, Іван Кірылавіч.

З м і т р у к. Нешта я не заўважыў, каб ён мяне нёс. Сам узбіраўся на трэці паверх.

Д а б р ы я н. У нас тут складаныя праблемы ўзніклі.

З м і т р у к. Праблемы, праблемы... Мне свае спакою не даюць.

К у д р ы ц к а я. Элементарныя часцінкі турбуюць?

З м і т р у к. Элементарныя. А я вось і з элементарнымі не магу ўправіцца.

Д а б р ы я н. Як вы думаеце, Іван Кірылавіч, можна ўсім абяцаць неўміручасць?

З м і т р у к. А што сказала ваша нарада?

Б а б р о в і ч. Дзесяць тысяч чалавек на квадратны кіламетр. Праўда, гэта праз сто гадоў.

З м і т р у к. Вясёлая перспектыва. І зусім не такая далёкая, я вам скажу.

Д а б р ы я н. Мы таксама лічым, што гэта немагчыма.

З м і т р у к. І несправядліва было б. Дараваць неўміручасць бюракрату, дармаеду, злодзею, бандыту — хіба вы дзеля іх здзяйснялі свой подзвіг?

Д а б р ы я н. А хто будзе аддзяляць авец ад казлішч?

З м і т р у к. Людзі. Няхай самі людзі назавуць вартых неўміручасці. У канечнай інстанцыі гэта можа быць які-небудзь камітэт. Можа, варта стварыць кампетэнтную навуковую арганізацыю з прадстаўнікоў розных спецыяльнасцей. На грамадскіх пачатках. Скажам, Камітэт па справах неўміручасці. Па-мойму, нядрэнна гучыць. Так што мы ўсе хутка станем перад вашы ясныя вочы, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Чаму ж перад мае, Іван Кірылавіч?

З м і т р у к. А каго ж яшчэ нам шукаць? Самі заварылі неўміручую кашу, самі і расхлёбвайце. Калі ў мяне запытаюць, я толькі вас буду рэкамендаваць.

Д а б р ы я н. Страшна, Іван Кірылавіч.

З м і т р у к. А вы адчувайце сябе як старшыня журы, якое прысуджвае неўміручасць таму, хто яе заслужыў.

Д а б р ы я н. А іншых асуджвае на смерць?

З м і т р у к. На смерць іх асудзіў сам Гасподзь Бог, які яшчэ Адаму сказаў: «Ты — прах. З зямлі ўзяты і ў зямлю вернешся».

Д а б р ы я н. Я мог іх ўратаваць ад смерці і не зрабіў гэтага.

З м і т р у к. Я вам спачуваю. Вырашаць лёс мільёнаў людзей — гэта нялёгкая справа.

Б а б р о в і ч. У Барыса Пятровіча ў самога далікатнае становішча. Старшыня журы сам сабе прэміі не прысуджвае.

З м і т р у к. Вы наконт неўміручасці самога яе аўтара?

Д а б р ы я н. Другой неўміручасці я ўсё роўна не адкрыю, дык які сэнс надзяляць мяне вечным жыццём?

К у д р ы ц к а я. Натварыў спраў і — бывайце здаровы? Не, галубок! Мы яшчэ не ведаем, чым абернецца гэта неўміручасць. А што, калі прыйдзецца вярнуцца ў першабытны стан? Дык як мы без вас?

Д а б р ы я н. Калі ўжо на маю долю выпадзе ўзначальваць гэта судзілішча, дык я хацеў бы рабіць гэта з чыстым сумленнем. Як асоба не зацікаўленая.

З м і т р у к. Давайце не будзем гвалтаваць сумлення Барыса Пятровіча. Паміраць жа ён не сёння збіраецца. Народ і пра яго скажа, чаго ён варты. Я, Барыс Пятровіч, хачу звярнуць вашу ўвагу на адну акалічнасць. Асабіста я не сумняваюся ў сур'ёзнасці вашых навуковых доследаў. Але ёсць людзі, і даволі высокага рангу, для якіх ваш пацук не з'яўляецца пераканаўчым.

Д а б р ы я н. Для іх пацук — гэта шкодны грызун і разносчык заразы, убачыўшы якога іх жонкі лезуць на крэслы і падымаюць віск.

З м і т р у к. Я — прафан у гэтай справе, але сёй-той лічыць, што пераносіць якасці пацука на чалавека неправамерна.

Д а б р ы я н. Як вы добра ведаеце, Іван Кірылавіч, навуку робяць не сёй-той, а вучоныя, якія ведаюць, што можна пераносіць, а што не.

З м і т р у к. Ну, прабачце. Я проста хацеў папярэдзіць, з якога боку вас могуць шчупаць вашы апаненты.

Д а б р ы я н. У нас ёсць наконт гэтага заключэнне кампетэнтных органаў.

З м і т р у к. Жадаю паспяхова ўкараніць вашу неўміручасць у наша пакуль што смяротнае цела. (*Развітваецца і выходзіць. За ім выходзяць іншыя.*)

Д а б р ы я н (*да гледачоў*). Вось так, дарагія таварышы. Не можам мы ўсім забяспечыць неўміручасць. Зямля не вытрымае. Ды не ўсе і заслужылі неўміручасць. Прыйдзецца вам самім вырашаць, хто яе заслужыў.

КАРЦІНА ДРУГАЯ

Кватэра Дабрыяна. Раніца. Настойліва звоніць тэлефон. Уваходзіць М а р ы н а С я р г е е ў н а і бярэ трубку.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Слухаю... Барыс Пятровіч яшчэ не прачнуўся... Не выспаўся... Яму ўсю ноч званілі... Так, наконт неўміручасці... Вы таксама?.. Пазваніце, калі ласка, пазней... Прашу прабачэння, таварыш генерал, я не магу яго будзіць... Гэта вы здорава прыдумалі... (*Кладзе трубку.*)

Д а б р ы я н (*уваходзіць заспаны*). Хто там?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Генерал. Неўміручасці патрабуе.

Д а б р ы я н. Які генерал?

Марына Сяргееўна. А хто яго ведае? Кажа, буду званіць, пакуль не даб'юся.

Дабрыян. Цяжкі выпадак.

Марына Сяргееўна. Паспаў бы яшчэ. Сам зараз ногі выцягнеш праз гэту неўміручасць.

Дабрыян. Каму-небудзь яна спатрэбіцца і пасля мяне.

Марына Сяргееўна. Чаму не!

Тэлефонны званок.

Вось, калі ласка.

Дабрыян (*бярэ трубку*). Я слухаю... Так... Слухаю вас, таварыш генерал... Устаў... пры вашай дапамозе. Прашу гаварыць спакайней, а то я нічога не разбяру... Я неўміручасці не размяркоўваю... Я адкрыў закон, але не распараджаюся лёсам людзей... Ёсць для гэтага Камітэт па справах неўміручасці... Так... ён і будзе вырашаць, хто варты неўміручасці... Дапускаю, што вы — самы лепшы з генералаў, але не мне ў гэтым разбірацца... Магчыма, сустрэнемся... Генерал-маёр Дажывалаў?.. Буду помніць... У запасе?.. Ну, я рад, што ў нас у запасе ёсць такія баявыя генералы... Будзьце здаровы... (*Кладзе трубку.*) А почырк як быццам не генеральскі.

Марына Сяргееўна (*падыходзіць да мужа, з замілаваннем кудлачыць яму валасы*). Можа, задрэмлеш яшчэ?

Дабрыян (*глядзіць на гадзіннік*). Трэба ў інстытут ісці.

Марына Сяргееўна. Бора, няўжо гэта ўсё праўда?

Дабрыян. Што?

Марына Сяргееўна. Што мы будзем жыць вечна.

Дабрыян. Хто-небудзь будзе.

Марына Сяргееўна. Ну, мы ж з табой напэўна будзем.

Дабрыян маўчыць.

Падумаць страшна... Вечнасць... Гэта як бяскрайні акіян... Плывеш, плывеш, а канца няма... І ніколі, ніколі не будзе.

Дабрыян. Падобна.

Марына Сяргееўна. А што рабіць?

Дабрыян. Не разумею.

Марына Сяргееўна. Занятак нейкі трэба мець?

Дабрыян. Будзем жыць, дык і занятак будзе.

Марына Сяргееўна. Вечна абед табе гатаваць?

Дабрыян. Гатаваць будзе каму.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Значыць, мне і гэтага не астанецца. А што чалавек без справы? Для вялікага жыцця і справу трэба вялікую, каб усяго захапіла.

Д а б р ы я н. Гэта правільна.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Давай падбіраць мне справу. Спецыяльнасць якую-небудзь.

Д а б р ы я н. Выбірай, якая табе падабаецца.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Часу шмат, любою можна авалодаць.

Д а б р ы я н. І не адной.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А што, калі надакучыць плысці?

Д а б р ы я н. Куды?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. У вечнасць. Так абрыдае, што не вытрымаць?

Д а б р ы я н. Я не ведаю, ці можа так быць.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Тады за борт, у бяздонне? У другую вечнасць?

Д а б р ы я н. Гэта ўжо будзе антывечнасць.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Але буду я мець на гэта права?

Д а б р ы я н. Думаю, што будзеш. Але нашто такія змрочныя думкі? Давай пра што-небудзь іншае.

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*у задуменні*). Дзетак бы нам цяпер... Загінуў наш Валерык... Гэта колькі б яму ўжо было?

Д а б р ы я н. Дваццаць чатыры.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Кім бы ён мог быць, як ты думаеш?

Д а б р ы я н. Па ўзросту мог бы быць ужо аспірантам.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Можа, і ўнук быў бы ўжо.

Д а б р ы я н. Мог быць і ўнук.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Пабаялася я больш раджаць. Спачатку жылося цяжка, а пасля думалася — позна... Старасць надыдзе, а дзеці малыя будуць. А цяпер і сапраўды позна. А колькі б у нас магло быць унукаў, праўнукаў, пра-пра-прапраўнукаў. І ўсе неўміручыя.

Д а б р ы я н. Не растрывожвай сябе, Марына.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А можа, яшчэ не позна? Можа, можна вярнуць мне маю жыццёвую сілу? Ты ж ведаеш таямніцу ўсіх гэтых сакрэцый.

Д а б р ы я н. На вялікі жаль, нічога зрабіць нельга. Тут, як у юрыспрудэнцыі, закон адваротнай сілы не мае.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Што б табе раней было адкрыць гэты закон.

Д а б р ы я н. Раней не выйшла. Некаторым яшчэ не позна.

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*усхопліваецца*). Бора, што ты сказаў?

Д а б р ы я н (*здзіўлена глядзіць на яе*). Я кажу, што ён яшчэ саслужыць службу людзям.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Мне страшна, Бора.

Д а б р ы я н. Што з табой?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Я зусім забылася... Я толькі пра сябе думала. Для мяне позна, а для цябе ж не позна.

Д а б р ы я н. Марыша, пра што ты гаворыш?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. У цябе яшчэ могуць быць і пра-пра-праўнукі.

Д а б р ы я н. Дык што з гэтага вынікае?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Але іх у цябе не будзе. Праз мяне.

Д а б р ы я н. Марыша, павер, што мне не да пра-пра-пра-пра. І мяне гэта зусім не турбуе.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Мяне турбуе. Мяне вечна... Страшна падумаць, якое значэнне мае цяпер гэта слова... Мяне вечна будзе мучыць сумленне.

Д а б р ы я н. Ты вечна выдумаеш сабе невырашальную праблему.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Гэта ты яе выдумаў.

Д а б р ы я н. Супакойся, прашу цябе. Што б там ні было, у нашых адносінах нічога не зменіцца. Пакольк гэта залежыць ад мяне, вядома. Нехта звоніць. Адчыні, калі ласка. (*Выходзіць у суседні пакой*).

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Можа, паштальён. (*Выходзіць у пярэднюю, адтуль чуецца яе голас.*) А, Наташа! Добры дзень. Распранайцеся.

Уваходзяць Марына Сяргееўна і Н а т а ш а.

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч дома?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Бора, гэта Наташа. (*Да Наташы.*) Рана ён вам спатрэбіўся сёння.

Н а т а ш а. Важная справа, Марына Сяргееўна.

Д а б р ы я н (*уваходзіць занепакоены*). Што-небудзь здарылася?

Н а т а ш а. Здарылася, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н (*яшчэ больш устрывожаны*). З пацуком што-небудзь?

Н а т а ш а. Са мной.

Д а б р ы я н. Наташа, дарагая, што ж такое?

Н а т а ш а. Адзін вялікі вучоны адкрыў сакрэт неўміручасці.

Д а б р ы я н. І што ж далей? Мяне пужае ваш тон, Наташа.

Н а т а ш а. І гэта шмат што перавярнула дагары нагамі.

Д а б р ы я н. У вас ёсць новая ідэя?

Н а т а ш а. Ёсць ідэя, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Марыша, прабач, калі ласка.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Закрытая тэматыка? (*Жартуючы, грозіць пальцам.*) Ох, раскрыю я калі-небудзь гэту тэматыку. (*Выходзіць.*)

Н а т а ш а. Яна сур'ёзна раўнуе?

Д а б р ы я н. Раўнаваць? Да вас? Хіба вы не ведаеце Марыны Сяргееўны?

Н а т а ш а (*аглядаецца на дзверы*). Не пачуе?

Д а б р ы я н. Вы сёння дзіўная нейкая.

Н а т а ш а. Закрытая тэматыка.

Д а б р ы я н. Марына Сяргееўна гэта разумее.

Н а т а ш а. Зусім сакрэтна. У першую чаргу ад яе.

Д а б р ы я н. Годзе вам мяне інтрыгаваць.

Н а т а ш а (*відаць, што хвалюецца*). Годзе дык годзе. Добра, што мы абое — біёлагі. Гэта аблягчае мне задачу.

Д а б р ы я н. Я гатоў слухаць. Вы ўжо дастаткова мяне падрыхтавалі.

Н а т а ш а. Я прыйшла, каб прапанаваць вам сябе.

Д а б р ы я н. Гэта як жа разумець? У якасці аб'екта для доследаў?

Н а т а ш а. У якасці вечнага спадарожніка.

Д а б р ы я н (*збянтэжаны, праціpae акуляры*). Баюся, што я вас няправільна зразумеў.

Н а т а ш а. Калі баіцеся, значыць, зразумелі.

Дабрыян зусім збянтэжаны.

А казалі, што падрыхтаваны.

Д а б р ы я н. Прызнаюся... Гэта так незвычайна... Я не чакаў...

Н а т а ш а. Ад мяне такога нахабства? Вы мяне не ведалі. Вы проста мяне не заўважалі. Вы бачылі толькі вашага пацука. А побач з ім нейкая бясцвярая і бясполая істота ў белым халаце. А што ў яе пад халатам, вы гэтым не цікавіліся.

Д а б р ы я н. Ну, я прыблізна ўяўляю.

Н а т а ш а. Што пад гэтым халатам б'ецца жывое гарачае сэрца... сто дваццаць удараў у мінуту. Вы гэтага не заўважалі. У вас заўсёды роўна шэсцьдзесят восем.

Д а б р ы я н. Мне здавалася, што ў вас пульс нармальны.

Н а т а ш а. Сэрца — гэта, вядома, глупства... гіпербала, сінекдаха, адным словам, метафара. Ва ўсякім разе, не ў ім справа. А ў чым — вы самі добра ведаеце. Хоць мы і homo sapiens, але і ў нас бушуе той самы інстынкт прадаўжэння роду, што і ў пацука.

Д а б р ы я н. А sapiens, выходзіць, ні пры чым?

Н а т а ш а. Прычым. Але аб гэтым пасля. Цяпер я хачу давесці да вашага ведама, што гэты закладзены ва мне магутны інстынкт выбраў аб'ектам вас.

Д а б р ы я н. І даўно?

Н а т а ш а. Яшчэ да неўміручасці. З таго часу, як я пачала з вамі працаваць.

Д а б р ы я н. А што ж ён дагэтуль не заяўляў аб сабе?

Н а т а ш а. Неўміручасць... Яна зняла ўсе перашкоды.

Д а б р ы я н. Але ж вы ведаеце, што вакансія занята, а сумяшчальніцтва забаронена.

Н а т а ш а. Вы рашылі ўратавацца ад мяне за гэтым хісткім бар'ерам? Бар'ер гэты чаго-небудзь варты быў да неўміручасці, а цяпер ён страціў усё сваё значэнне.

Д а б р ы я н. Нарэшце, мой узрост...

Н а т а ш а. Кіньце, Барыс Пятровіч, хапацца за саломінку. Я сачу за станам вашага здароўя. Ведаю ўсе вашы аналізы, кардыяграмы і заключэнні эндакрынолагаў, усе вашы біялагічныя якасці і фізіялагічныя магчымасці. Я ведаю, што вы ў парадку эксперымента абследаваліся на прадмет неўміручасці. Вынікі абследавання мяне цалкам задавальняюць.

Д а б р ы я н. Аказваецца, вы ўсебакова ўзброены.

Н а т а ш а. Без гэтага такую крэпасць не возьмеш. Цяпер нам трэба высветліць адно кардынальнае пытанне.

Д а б р ы я н. Іменна?

Н а т а ш а. Магу я разлічваць на вашу шчырасць?

Д а б р ы я н. Пастараюся. Шчырасць за шчырасць.

Н а т а ш а. Як вы глядзіце на мяне як на асобу іншага полу?

Д а б р ы я н. Стараюся не глядзець.

Н а т а ш а. А каб не баяліся?

Д а б р ы я н. Ну, каб я быў пацуком...

Н а т а ш а. Вы хочаце сказаць, што ў пацука няма зарэгістраванай жонкі?

Д а б р ы я н. Па-мойму, гэта важная акалічнасць.

Н а т а ш а. Дык вось... перш за ўсё пра ваш законны шлюб... Я на яго не замахваюся. Не патрабую разводу. Не падбухторваю, каб вы падсыпалі мыш'яку Марыне Сяргееўне ці зжылі яе са свету якім-небудзь іншым спосабам. Марына Сяргееўна — мілая жанчына, і няхай яна здарова жыве, колькі ёй Бог вызначыў. Я пачакаю. Пры неўміручасці маладосць мая астанецца пры мне. Але ёй нашто неўміручасць? Чым яна яе заслужыла? І якая карысць грамадству ад таго, што яна не памрэ? Маладой яна ўжо не стане. Дзяцей вам нарадзіць не зможа. А вас прывяжа на векі-вечныя. А вы ж маглі б надарыць чалавецтву таленавітых, можа, нават геніяльных нашчадкаў — дзяцей, унукаў, праўнукаў. Сваёй вечнай адданасцю старой бабе вы пазбаўляеце грамадства такога цудоўнага дару. Якая ж гэта мараль? Гэта старыя мяшчанскія забабоны, а не мараль неўміручага грамадства. Правільна на нарадзе гаварыла пра мараль Клаўдзія Пятроўна: шмат што будзе выглядаць зусім іначай. Я доўга над гэтым думала, і вось... прыйшла да вас.

Д а б р ы я н. Што да неўміручасці Марыны Сяргееўны, дык вы ўпусцілі з-пад увагі адну важную акалічнасць. Помніце, я гаварыў, што неўміручасць магчыма, пакуль усе эндакрынныя залозы функцыянуюць нармальна. На вялікі жаль, Марына Сяргееўна пераступіла ўжо гэту мяжу. Я ёй пра гэта нічога не кажу і вас прашу не прагаварыцца.

Н а т а ш а. Але калі якая-небудзь магчымасць адкрыецца, вы ўсё зробіце для Марыны Сяргееўны.

Д а б р ы я н. Я не бачу такой магчымасці.

Н а т а ш а. Значыць, адна перашкода адпала. Ва ўсякім разе, адпадае з часам.

Д а б р ы я н. Але справа ў тым, што нам з вамі яшчэ ніхто неўміручасці не прысудзіў.

Н а т а ш а. Гэта вы наконт мяне. Пра вас гаворкі не можа быць.

Д а б р ы я н. Чаму ж не можа быць? Я ўжо сказаў у адной высокай інстанцыі, што не прэтэндую на неўміручасць.

Н а т а ш а. Какетнічаеце, прафесар. Гэта на вас не падобна.

Д а б р ы я н. Я зусім сур'ёзна.

Н а т а ш а. Глупства. Абсурд. Людзі захочуць бачыць вечна жывым свайго куміра.

Д а б р ы я н. Будуць і такія, што захочуць бачыць яго мёртвым.

Н а т а ш а. Гэта хто ж?

Д а б р ы я н. Тыя, каму будзе адмоўлена ў неўміручасці. Нарэшце, я сам магу адмовіцца, калі цяжар акажацца не па маёй сіле.

Н а т а ш а. Кінуў людзям косць, а сам у кусты. Так выходзіць?

Д а б р ы я н. Не патрабуйце ад мяне больш, чым я магу.

Н а т а ш а (*настойліва*). Вы можаце зрабіць мяне неўміручай.

Д а б р ы я н. Я не раздаю неўміручасць па знаёмству.

Н а т а ш а. Значыць, адмаўляеце? Асуджваеце на смерць?

Д а б р ы я н. Мілая Наташа! Вы так мяне ашаламілі, ашарашылі, агарошылі, што я сёння нічога больш разумнага сказаць вам не магу.

Н а т а ш а. Разбэшчаная нахабная дзеўка прапануе вам свае паслугі. І вас гэта шакіруе. Так гэта трэба разумець?

Д а б р ы я н. Ну хто скажа, што вы разбэшчаная? Ніводнай плямінкі я не заўважыў на вашых паводзінах. Але строй думак у нас, відаць, розны. Вы жывяце ўжо заўтрашнім, а я яшчэ сённяшнім, а можа, і ўчарашнім. Мне вашы прапановы здаюцца крыху дзіўнымі, экстравагантнымі, разважанні занадта рацыянальнымі.

Н а т а ш а. Бывайце, благачасцівы старча. Пара карміць праклятага пацука.

Д а б р ы я н. Чаму праклятага?

Н а т а ш а. Можа, з гэтага дня я яго зненавіджу.

Д а б р ы я н (*устрывожаны*). Падумайце, што вы гаворыце! Вам даверылі такую важную справу...

Н а т а ш а. Пацуку неўміручасць, а я магу здыхаць.

Д а б р ы я н. Наташа, вы мяне палохаеце.

Н а т а ш а. Ага, спужаліся! Не бойцеся, не атручу. (*Выходзіць.*)

Д а б р ы я н (*ходзіць па пакоі*). Ну і Наташа! Вось і ведай, што ў яе пад халатам.

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*уваходзіць*). Ты нечым усхваляваны?

Д а б р ы я н. Тут мне Наташа праблемку адну падкінула. Аж у вачах цёмна стала.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Яна дзяўчына кемлівая.

Д а б р ы я н. Больш, чым ты можаш уявіць.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Вось бы каго табе ў неўміручыя спадарожнікі.

Д а б р ы я н. Ды што гэта сёння такое!

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*здзіўленая*). Чаго ты? Я заўсёды гаварыла, што яна мне падабаецца.

Д а б р ы я н. Давай пакінем пра гэта. Ёсць справы больш актуальныя.

Марына Сяргееўна. Самае актуальнае цяпер для цябе — паснедаць. А то пабяжыш не еўшы.

Дабрыян. Шклянку чаю.

Марына Сяргееўна (*ідучы на кухню, глянула ў акно*). Народ нечага сабраўся.

Дабрыян. Можа, падбілі каго.

Марына Сяргееўна. Нешта сюды ўсе глядзяць... Рукамі махаюць...

Дабрыян. Ці не пажар?

Марына Сяргееўна. На пажар не падобна. Як быццам вітаюць каго.

Дабрыян. Няхай вітаюць. Пайду апрануся.

Чуваць званок з пярэдняй.

Марына Сяргееўна. Яшчэ нехта. І паснедаць не дадуць. (*Ідзе ў пярэднюю. Праз хвіліну варочаецца.*) Нейкі чалавек. Кажа, па вельмі важнай справе, ад якой залежыць яго і твой лёс.

Дабрыян. Што там яшчэ такое? Замах? Дыверсія? Глупства якое-небудзь. Няхай зойдзе.

Караўкін. Добры дзень, Барыс Пятровіч. Віншую вас з вялікім адкрыццём. Маё прозвішча — Караўкін. А сваё вы можаце не называць: яно ва ўсіх на языку. (*Ківае на акно.*) Бачылі, што робіцца? Насілу прабіўся да вашых дзвярэй.

Дабрыян. А што там такое?

Караўкін. Не там, а тут. Вы ж неўміручасць выдумалі. Сёння пра гэта па радыё аб'явілі.

Дабрыян. Вось яно што!

Марына Сяргееўна. А я і радыё не ўключала.

Караўкін. Вось яны і сабраліся.

Дабрыян. Што, маніфестацыя назначана?

Караўкін. Нічога не назначана. Самі прыйшлі. Вас прывітаць. А на самай справе баяцца, каб не спазніцца. Думаюць, што неўміручасць тут ужо ў пакеціках раздаюць. Па паўкіло на рыла.

Дабрыян. Што ж мне трэба рабіць?

Караўкін. Нічога вам не рабіць. Вы ўжо зрабілі. Няхай яны пакрычаць. Гэта ўсё на вашу карысць. Чым больш крыку, тым больш славы. А мы з вамі пагаворым пра сёе, пра тое.

Дабрыян. Вы намякалі, што мне нешта пагражае.

Караўкін. Вам пагражае смерць.

Дабрыян. Як і ўсім смертным.

К а р а ў к і н. Не, як неўміручым.

Д а б р ы я н. Растлумачце, калі ласка.

К а р а ў к і н. Скажыце, неўміручыя людзі будуць есці-піць?

Д а б р ы я н. Ну вядома.

К а р а ў к і н. Калі будзе што.

Д а б р ы я н. А чаму ж не будзе?

К а р а ў к і н. Вы можаце выдумаць неўміручасць, а кілаграм мяса для неўміручага вы ж не выдумаеце.

Д а б р ы я н. Будзе неўміручасць, дык будзе і матэрыяльная база.

К а р а ў к і н. Дык я ж і ёсць база.

Д а б р ы я н. Не разумею.

К а р а ў к і н. Я загадчык базы. І я іх павінен карміць.

Д а б р ы я н. Дык яны ж будуць неўміручыя, а вы?

К а р а ў к і н. Што за пытанне! Вы зробіце мяне неўміручым.

Д а б р ы я н. Вы ў гэтым упэўнены?

К а р а ў к і н. Гэта ў вашых інтарэсах. Нашто вам браць якога-небудзь смаркача, калі ёсць вопытны работнік, які на гэтай справе сабаку з'еў.

Д а б р ы я н. Сабака — гэта, відаць, не самае большае, што ён з'еў.

К а р а ў к і н. Ну, быка з'еў, падумаеш! Дык я ж мільён народу кармлю. Будзе мільярд, дык і мільярд буду карміць. І вы ад гэтага не прайграеце.

Д а б р ы я н. Вы і мне што-небудзь падкінеце?

К а р а ў к і н. У вас заўсёды будзе, што душа жадае. Пра сям'ю таксама можаце не клапаціцца.

Д а б р ы я н. Сям'я ў мяне невялікая. Праўда, сабака ёсць.

К а р а ў к і н. Ёсць пра што гаварыць!

Д а б р ы я н. Здаровы. Мяса жарэ — толькі давай.

К а р а ў к і н. Калі вы любіце забаўляцца паляваннем і ў вас будзе цэлая псярня, дык і ёй хопіць.

Д а б р ы я н. Ёсць, напэўна, людзі, што і цяпер карыстаюцца з вашай ласкі?

К а р а ў к і н. Ну, ласка за ласку. Без гэтага не бывае. Вас, праўда, няма ў ліку маіх кліентаў, але хто ж ведаў, што вы станеце такой знамянітасцю.

Д а б р ы я н. Якая ж ласка ад мяне патрабуецца?

К а р а ў к і н. Ну, што вы можаце — неўміручасць. У мяне і рэкамендацыя ёсць. (*Вымае паперку.*) Калі ласка.

Д а б р ы я н (*чытае*). «Паважаны Барыс Пятровіч! Я думаю, што ў вечнае падарожжа па жыцці трэба прыхапіць Ка-

раўкіна. Нам, неўміручым, ён вельмі спатрэбіцца». Подпіс невыразны.

К а р а ў к і н. Гэта піша Антон Фёдаравіч.

Д а б р ы я н. А хто такі Антон Фёдаравіч?

К а р а ў к і н (*здзіўлена*). Як, вы не ведаеце Антона Фёдаравіча?

Д а б р ы я н. Прызнаюся, не ведаю.

К а р а ў к і н. Дык я вам скажу, што вы многа траціце,

Д а б р ы я н. Так... Значыць, вы лічыце, што сваімі добрымі справамі заслужылі неўміручасць?

К а р а ў к і н. Вось жа і Антон Фёдаравіч вам піша. Толькі прашу мець на ўвазе, што мне патрэбны вопытныя памочнікі.

Д а б р ы я н. Дык іх таксама ў неўміручыя?

К а р а ў к і н. Ну, а што ж рабіць?

Д а б р ы я н. І шмат іх у вас?

К а р а ў к і н. Вось тут заява і невялікі спіс.

Д а б р ы я н (*бярэ ў рукі спіс*). Мнагавата... І ўсё Караўкіны?

К а р а ў к і н. Ну, не ўсе, але ёсць крыху. Гэта ўсё добрыя работнікі.

Д а б р ы я н. Караўкіна Марыя Захараўна. Год нараджэння... Ёй колькі ж гадоў?

К а р а ў к і н. Гэта мая бабка. Ёй пад дзевяноста, але ж нельга крыўдзіць старую.

Д а б р ы я н. Леанід Караўкін... Гэта таксама работнік?

К а р а ў к і н. Будучы. Унук, Лёнька. Яму шосты год. Але не сумнявайцеся, ён увесь у дзеда пайшоў.

Д а б р ы я н. Так... Што ж мне рабіць з вашай заявай?

К а р а ў к і н. Напішыце рэзалюцыю.

Д а б р ы я н. Якую?

К а р а ў к і н. Напішыце, каб моцна было. Ну, скажам, забяспечыць неўміручасць у першую чаргу.

Д а б р ы я н. Няхай будзе моцна. (*Піша.*)

К а р а ў к і н (*бярэ паперу*). Вялікі вам дзякуй. З разумным чалавекам прыемна справу мець. (*Чытае рэзалюцыю.*) Што?! Пайшоў... Куды пайшоў?

Д а б р ы я н. Там напісана.

К а р а ў к і н. К чортавай мацеры?!

Д а б р ы я н. Так. К чортавай мацеры. Разам з бабкай і ўнукам.

К а р а ў к і н. Дык, можа, і з Антонам Фёдаравічам?

Д а б р ы я н. І з ім таксама.

К а р а ў к і н (*з пагрозай*). Добра ж. Мы яшчэ сустрэнемся.

Д а б р ы я н. Я толькі пра гэта і мару.

Караўкін выходзіць.

Фу, якая поскудзь!

Марына Сяргееўна (*ставіць чай*). Поскудзь таксама хоча быць неўміручай.

Дабрыян. Што, народ яшчэ не разышоўся?

Марына Сяргееўна (*глядзіць у акно*). Не. Яшчэ больш сабралася. Можа, табе трэба выйсці?

Дабрыян. Да іх?

Марына Сяргееўна. Хаця на балкон.

Дабрыян. І што рабіць?

Марына Сяргееўна. Скажы што-небудзь.

Дабрыян. Абяцаць усім неўміручасць? Гэта будзе падман. Абяцаць толькі некаторым? Гэта значыць расчараваць, выклікаць абурэнне.

Марына Сяргееўна. І не выйсці нядобра.

Дабрыян. Не ведаю, што я буду гаварыць. (*Выходзіць на балкон.*)

За сцэнай гул натоўпу, прывітальныя выкрыкі.

КАРЦІНА ТРЭЦЯЯ

Невялікая пляцоўка ў горадзе. Справа — будынак паліклінікі. У чарзе — людзі (больш за ўсё сярэдняга ўзросту) з бутэлечкамі, слоікамі, каробачкамі.

Голас з рэпрадуктара. Шаноўныя грамадзяне! Хто дабіваецца неўміручасці, павінен прадставіць аналізы: крыві, мачы, страўнікавага соку. Патрэбны таксама даведкі аб стане эндакрынных залоз: шчытападобнай, палавых, гіпофіза. Просьба прыняць пад увагу, што для ўступлення ў неўміручасць патрэбны не толькі чыстыя аналізы, але і чыстае сумленне. А таму просьба прадставіць яшчэ характарыстыкі з месца працы. Хто ўсяго гэтага не можа прадставіць, просьба не падаваць заяў, не ўскладняць работу Камітэта па справах неўміручасці.

Адзін з чаргі. Словам, не traць, куме, сілы, спускайся на дно.

Шусцік. Што, сумленне не ў парадку?

Адзін з чаргі. Сумленне як сумленне. З залозамі трэба разабрацца. Яшчэ гіпофіз нейкі выдумалі.

Шусцік. Сам не разбярэшся, жонку папрасі. Яна адбярэ, што ёй трэба.

Адзін з чаргі. І нашто чалавеку столькі залоз! (*Выходзіць.*)

Шусцік (*аглядае чаргу*). Колькі ж іх тут! І ўсе ў неўміручасць пруцца. Здароў, «Банкір»!

«Банкір». Не прыставай.

Шусцік. Не саромейся, тут усе свае.

«Банкір». Заткні гаўкала, кажу.

Шусцік. У неўміручасць падаўся?

«Банкір». А чаму б і не?

Шусцік. Неўміручасць — гэта табе не магазін: так лёгка не ўлезеш.

«Банкір» (*грозячы кулаком*). Ну, сволач! (*Выходзіць.*)

Шусцік (*махае рукой*). Пішыце. (*Ідзе далей уздоўж чаргі.*) Антону Іванавічу маё шанаванне.

Антон Іванавіч адварочваецца, паказваючы сваё нежаданне размаўляць.

О, ды вы паправіліся! Каб не ўрачы, кілаграмаў на дваццаць.

Антон Іванавіч. Гэта не ваша справа.

Шусцік. Ды я нічога. Дай божа і надалей. Толькі, кажуць, у неўміручасць брама вузкая. З такім жывоцікам можна і завязнуць.

Антон Іванавіч. Я зараз міліцыянера паклічу.

Шусцік (*з дакорам*). Міліцыянера... Эх, Антон Іванавіч! А помніце, як я вас вазіў? Як мы з вамі рыбку глушылі, зайчыкаў на машыне ганялі? А цяпер — міліцыянера. А каго ён хапаць павінен, гэты міліцыянер?

Антон Іванавіч. Такога блатняка, як вы.

Шусцік. Я ўжо схоплены. Схапілі, у аўтаінспекцыю завезлі, правы адабралі — скачы здароў. А ў вас жа, Антон Іванавіч, яшчэ ўсё наперадзе. А неўміручы камітэт — ён строгі. Чулі, што па радыё перадавалі? Ім усё на стол выкладвай: пячонку, селязёнку, ныркі. Наконт нырак я не сумняваюся. Яны ў вас — як у быка. А вось сумленне... (*Ківае пальцам.*) А яго ж таксама прыйдзецца выкладваць на стол.

Антон Іванавіч. Цьфу ты, пракляць! (*Са злосцю кідае бутэлечку і выходзіць.*)

Шусцік. Яшчэ аднаго даканаў. (*Стукае сябе ў грудзі.*) Вось бы каго старшынёй Камітэта выбраць! (*Прыглядаецца да чаргі.*) Ану, хто тут яшчэ мае знаёмыя?

Усе баязліва аглядаюцца.

Пардон, мадам. Мы з вамі недзе сустракаліся.

«М а д а м». Сустракаліся.

Ш у с ц і к. А дзе? Я нешта не помню.

«М а д а м». У міліцыі.

Ш у с ц і к. Замнём гэту непрыемную размову. Жадаю вам шчасця ў неўміручасці. Успомніце там пра мяне. (*Раскланьваецца і адыходзіць.*)

Уваходзіць В а с ю к з літровай бутэлькай у руках.

В а с ю к (*аглядаецца з асцярогай*). Мача для аналізу! Каму мачу для аналізу? Цёпленькая, свежанькая. Сто грамаў на рубель.

Ш у с ц і к. Пакажы, пакажы! Чым гэта ты гандлюеш?

В а с ю к. Во! Прадукт першай неабходнасці. Свайго вырабу.

Ш у с ц і к. Мясцовая прамысловасць. І як бізнес?

В а с ю к. Чацвёртую пляшку прадаю.

Ш у с ц і к. Ды ў цябе што? Фантан забіў?

Васюк шэпча нешта Шусціку на вуха. Абодва смяюцца.

Ну і ну! Невычэрпная крыніца.

В а с ю к. Каму мачу для аналізу?

З процілеглых бакоў уваходзяць на сцэну Т о р г а л а і З а с т р а м і л а в а.

Т о р г а л а. Добры дзень, Аўдоцця Сцяпанаўна.

З а с т р а м і л а в а. Добры дзень, Васіль Дарафеевіч.

Т о р г а л а. Даўно я вас не бачыў.

З а с т р а м і л а в а. Дзе вам на мяне глядзець. На маладых заглядаецеся.

Т о р г а л а. Ох, ёсць яшчэ на што паглядзець. З маладых год у мяне да вас імпэт быў, ды Сымон перабег дарогу.

З а с т р а м і л а в а. Памёр, небарака.

Т о р г а л а. Пухам яму зямля. Вы таксама пра неўміручасць турбуецеся?

З а с т р а м і л а в а. А яшчэ б хацела пажыць. Вечна не вечна, а гадкоў з тысячу не шкодзіла б.

Т о р г а л а. Што ж, калі залозы дазваляюць...

З а с т р а м і л а в а. Залозы, дзякуй богу, у парадку.

Т о р г а л а. А я вось сумняваюся. (*Разглядвае бутэлечку на святло.*) Колер мне не падабаецца. Эрытрацыты, чаго добрага.

З а с т р а м і л а в а. Магу падзяліцца.

Т о р г а л а. Баюся, можа, чары якія.

Абое смяюцца.

Дык што ж, Аўдоцця Сцяпанаўна? Можа, нашы сцежкі цяпер сыдуцца? Сымон, небарака, ужо не перашкодзіць.

З а с т р а м і л а в а. А ваша Ганна Мікалаеўна? Хіба яна таксама?..

Т о р г а л а. Не, яшчэ цвэгае. Але неўміручасць ёй проціпаказана. Хутка развяжа мне рукі. Дык што ж мне — вечна ўдаўцом аставацца?

З а с т р а м і л а в а. Вечнасць... Яе яшчэ трэба мець.

Т о р г а л а. Думаю, што ўсё будзе ў парадку. Калі і падвядзе якая залоза, дык па старому знаёмству за мяне яшчэ ёсць каму закінуць слова. Запісачку дадуць.

З а с т р а м і л а в а. А мне замест залозы вы таксама запісачку пакажаце?

Т о р г а л а. Можаце не сумнявацца, Аўдоцця Сцяпанаўна. Тут без ніякага ашуканства.

З а с т р а м і л а в а. Ды я не хвалююся, Васіль Дарафеевіч. Гэта не цяжка і праверыць,

Т о р г а л а. Дык дамовіліся?

З а с т р а м і л а в а. Не будзем спяшацца, Васіль Дарафеевіч. Перад намі цэлая вечнасць.

В а с ю к. Каму мачу для аналізу? Папаша, а ў вас не той колер.

Т о р г а л а. Чулі вы! Ён таксама заўважыў. Што вы скажаце?

З а с т р а м і л а в а (*паглядзеўшы на Васюка*). У гэтага з эрытрацытамі, відаць, усё ў парадку.

Торгала з Васюком адыходзяць убок. Застрамілава ідзе ў чаргу. Уваходзяць Ё н і Я н а.

Ё н. Што тут такое?

Я н а. Чарга ў вечнасць.

Ё н. На той свет?

Я н а. На гэтым арганізавалі. Ты хіба не чуў? Па радыё перадавалі.

Ё н. Плявузгалі нешта.

Я н а. І нам бы не шкодзіла падумаць.

Ё н. Сюды станавіцца?

Я н а. А што? Дзеля вечнасці ж.

Ё н. Ды тут палавіну вечнасці ў чарзе прастаіш.

Я н а. Адмаўляешся ад неўміручасці?

Ё н. Дык сюды? З бутэлечкамі? Хіба твой старыкан не дастане даведкі пра нашы залозы?

КАРЦІНА ЧАЦВЁРТАЯ

Прыёмная Дабрыяна.

Г е н к а (*увaходзіць*). Мама мая, што робіцца!

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Вэрхал. Гармідар.

Г е н к а. Стоўпатварэнне вавілонскае. Свае сваіх не пазнаюць. Няма таго калектыву, тае сям'і, дзе б людзі не высвятлялі, каму жыць вечна, а каму, доўга не ўпіраючыся, богу душу аддаваць.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Мае суседзі цэлую ноч шуравалі. Ён — кандыдат у неўміручыя, а яна — бухгалтар, і нейкая там у яе растрата выявілася. Можа, яна і не вінавата. Растрату-то яна пакрыла, а пляма асталася. Так яго неўміручасць і ляснула.

Г е н к а. Дык ён што?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. «Ты, — кажа, — мяне жыўцом у магілу кладзеш».— «Вось і добра, — кажа яна.— Нечага разам ляжаць будзем. А так задраў бы нос і пайшоў шукаць сабе неўміручай».

Г е н к а. А ў мяне ёсць пара знаёмых. Галубкі. Пакляліся кахаць адно аднаго да самай смерці. А выйшла, што яна ў неўміручыя трапіла, а ён за брамай астаўся. Дык як ёй цяпер кахаць да смерці, калі яна неўміручая?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Значыць, да яго смерці.

Г е н к а. Але як гучыць такая клятва: «Я буду кахаць цябе да тваё смерці!»

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Дык што ж галубкі?

Г е н к а. Падалі заяву ў Камітэт. Просяць: ці туды, ці сюды, але каб разам.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Значыць, яна неўміручасцю ахвяравала?

Г е н к а. Выходзіць.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Вось гэта каханне!

Г е н к а. А пасля, можа, каяцца будзе.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Ніхто не ведае, што будзе пасля. Але гэта прыгожа, самаахвярна, чалавечна...

Г е н к а. Заварыў Барыс Пятровіч кашу, цяпер, відаць, і сам не рад.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Чаму не рад? Найвялікшае адкрыццё ўсіх вякоў — як жа тут не радавацца?

Г е н к а. Адкрыццё-то адкрыццё; але што з ім далей рабіць?

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Гэта не яму вырашаць. Няхай іншыя думаюць.

Г е н к а. Выпусціў джына з бутлі, з якім ніхто справіцца не можа. Прыйшоў ён ужо?

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Прыйшоў. Засопшыся, гальштук на баку, гузікі ў пінжаку павырываны. Ледзь жывы вырваўся.

Г е н к а. Неўміручыя? На «ўра» падкідалі?

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Уміручыя апанавалі.

Г е н к а. За гальштук бралі?

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. З машыны выцягнулі. Давай неўміручасць, а то мы з цябе душу вытрасем!

Г е н к а. Вось яна — галгофа вялікага адкрывальніка. Раней бы на касцёр павалаклі. Вось і зрабі людзям дабро.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Дабро гэта ў іх па вусах цякло. Гэта ж людзі як бы другога сорту.

Г е н к а. Смертнікі. Як мы з вамі.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. А вы хіба не трапілі ў неўміручыя?

Г е н к а. Не дапяў. Кажуць, балбатуноў там не трэба.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Вы ж памагаеце Барысу Пятровічу.

Г е н к а. Людзі алмазы здабываюць, але гэта не значыць, што яны могуць іх у кішэнь класці.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Я вось думаю: а што, калі гэты неўміручы раптам звіхнецца?

Г е н к а. Напрыклад?

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Ці мала што. Піць пачне або распуснічаць.

Г е н к а. Я думаю, такіх забіваць будуць.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Што вы! Які жах!

Г е н к а. А што з ім рабіць? Сам жа ён не памрэ. А каму патрэбен вечны п'яніца або распуснік?

Чуваць званок.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Відаць, аддыхаўся. Пайду хоць гузікі папрышываю. (*Выходзіць.*)

Г е н к а (*адзін*). Вось табе і неўміручасць. Без пары памрэш ад гэтай неўміручасці.

Н а т а ш а (*уваходзіць*). У чарзе?

Г е н к а. Думаў зайсці, ды не варта. Не ў гуморы наш шэф.

Н а т а ш а. А што з ім?

Г е н к а. Патузалі на вуліцы.

Н а т а ш а. Пабілі?

Г е н к а. Папужалі. За гальштук патрымалі.

Н а т а ш а. Паб'юць яшчэ.

Г е н к а. Не сумняваюся.

Н а т а ш а. А я думаю зайсці.

Г е н к а. Табе можна. Неўміручай з неўміручым ёсць пра што пагаварыць. Як ні кажы — праблема вечнасці.

Н а т а ш а. Для мяне ўжо вырашана.

Г е н к а. І што?

Н а т а ш а. Дуля з маслам.

Г е н к а. І табе дуля? Ведаеш што, Наташа. Давай плюнем мы на гэту сінтэтычную неўміручасць. Пажэнімся, народзім кучу дзяцей, дзеці — кучу ўнукаў, унукі — кучу праўнукаў — вось табе і неўміручасць.

Н а т а ш а. Банальна.

Г е н к а. Не рамантычна, затое здарава.

Н а т а ш а. І сумна.

Г е н к а. Не кажы. Работа вясёлая. (*Спрабуе абняць.*)

Н а т а ш а (*адштурхоўвае*). Пашляк... (*Пасля паўзы.*) Я пра другое думаю.

Г е н к а. Пра што гэта, цікава?

Н а т а ш а. Несмяротнага пацука я выгадавала?

Г е н к а. Ну, не ты адна.

Н а т а ш а. Я яго даглядаю.

Г е н к а. Дык і што?

Н а т а ш а (*падкрэслена*). А тое, што неўміручасць у маіх руках.

Г е н к а. Як гэта?

Н а т а ш а. А так.

Г е н к а. Атруціш?

Н а т а ш а. Я яго выпушчу.

Г е н к а. Дык ён жа ўсё роўна астанецца неўміручым.

Н а т а ш а. У тым вось і справа. А ведаеш, колькі ён самак можа апладніць?

Г е н к а. Я думаю! Неўміручаму ўсе пацучыхі будуць на шыю вешацца.

Н а т а ш а. Тысячы. І кожная з іх будзе даваць неўміручае патомства. Тры разы ў год. Па пяць-сем пацучанят. Не ў тры гады па адным дзіцяняці, як плануе Барыс Пятровіч, а тры разы ў год. Ды па сем. І ўсе неўміручыя. І ўсе хочуць жраць.

Г е н к а. Дык яны ж усё зжаруць!

Н а т а ш а. Усё. І ўсіх.

Г е н к а. Што за дзікая фантазія!

Н а т а ш а. Захачу — і стане рэальнасцю.

Г е н к а. Ты што... Дэман? Сатана ў міні-спадніцы?

Н а т а ш а. Слабак твой сатана.

Г е н к а. Герастрат нейкі там храм спаліў, дык і то цэлыя вякі яго праклінаюць, а ты хочаш усё чалавецтва скарміць пацукам.

Н а т а ш а. І не будзе каму мяне праклінаць.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а (*уваходзіць*). Ну, маладыя людзі! Можаце ісці, адкуль прыйшлі. Барысу Пятровічу не да вас. Да яго цэлыя дэлегацыі ў чарзе стаяць.

Н а т а ш а. А я ўсё роўна прарвуся.

А н т а н і н а   В а с і л ь е ў н а. Цераз мой труп, Наташачка.

Г е н к а. Яна і па трупах можа хадзіць.

Кабінет Дабрыяна. Апрача Д а б р ы я н а ў кабінеце Д а ж ы в а л а ў, К а р а ў к і н, Т о р г а л а, З а с т р а м і л а в а.

Д а б р ы я н. Слухаю вас.

Д а ж ы в а л а ў. Мы наконт неўміручасці.

З а с т р а м і л а в а. Заявы падавалі.

Т о р г а л а. І аналізы таксама здавалі.

Д а ж ы в а л а ў. Прыйшлі па вынікі.

Д а б р ы я н. Вынікаў яшчэ няма.

Д а ж ы в а л а ў. Тры тыдні прайшло.

Д а б р ы я н. Камітэт па справах неўміручасці яшчэ не разглядаў. Я адзін такіх спраў не вырашаю.

Д а ж ы в а л а ў. А я думаў, сярод вучоных няма бюракратаў.

Т о р г а л а. Ну, відаць, такі парадак. Справа сур'ёзная.

З а с т р а м і л а в а. А ўсё ж вы нам што-небудзь скажаце?

Д а б р ы я н. Я ўжо сказаў. Камітэт разгледзіць, тады.

Д а ж ы в а л а ў. Пакуль той Камітэт разгледзіць, дык і ногі выцягнеш.

К а р а ў к і н. Надзея хоць ёсць якая-небудзь?

З а с т р а м і л а в а. Ці можна спадзявацца?

Т о р г а л а. «Надежды юношей питают, отраду старцам подают». Не забыўся яшчэ.

З а с т р а м і л а в а. Мы хоць і не старцы, але хацелі б быць юнашамі.

Д а ж ы в а л а ў. Ну, гэта ўсё — мура. Вось што, таварыш акадэмік, ці як вас там... Пакуль не скажаце, не выйдзем адгэтуль.

Д а б р ы я н. Нават так?

Д а ж ы в а л а ў. Ага, вось так.

Д а б р ы я н (*дае кожнаму карталюшку паперы*). Напішыце ваша прозвішча, імя і па бацьку. (*Націскае кнопку.*)

Уваходзіць Антаніна Васільеўна.

Антаніна Васільеўна, пашукайце, калі ласка, (*забірае карткі ў наведвальнікаў і дае Антаніне Васільеўне*), звесткі на гэтых таварышаў.

Антаніна Васільеўна выходзіць.

Значыць, неўміручымі хочаце быць?

У с е (*дружна*). Хочам.

Д а б р ы я н. І што ж вы будзеце там рабіць... у неўміручасці?

З а с т р а м і л а в а. Жыць.

Т о р г а л а. Вечна жыць.

Д а ж ы в а л а ў. І не тужыць.

Д а б р ы я н. Гэта значыць — есці, піць?

З а с т р а м і л а в а. Без гэтага не пражывеш.

Д а б р ы я н. Карыстацца здабыткамі культуры.

Д а ж ы в а л а ў. Вядома. Каб з усімі выгодамі. Газ, ванна, раздзельны санвузел.

Д а б р ы я н. І хто ж гэта ўсё будзе забяспечваць?

Д а ж ы в а л а ў. Мы — пенсіянеры.

З а с т р а м і л а в а. Заслужаны адпачынак.

Д а б р ы я н. Значыць, вечны адпачынак?

Т о р г а л а. Як паложана.

Д а б р ы я н. Вечны адпачынак толькі на могілках бывае.

Д а ж ы в а л а ў. Во дае акадэмік!

Д а б р ы я н. Неўміручыя — гэта ж здаровыя, працаздольныя людзі.

Д а ж ы в а л а ў. Дык што? Вечна ўкалываць?

Т о р г а л а. І пенсіі не будзе?

Д а б р ы я н. А нашто здароваму чалавеку пенсія?

Д а ж ы в а л а ў (*свішча*). Вось табе і на!

З а с т р а м і л а в а. Выходзіць — не туды хата.

Т о р г а л а. Значыць, запрагайся ў ярмо і цягні вечна.

З а с т р а м і л а в а. Без перадыху.

Д а б р ы я н. А кажуць жа, што праца — гэта арганічная патрэбнасць чалавека. Вы хіба не чулі пра радасць стваральнай працы?

Д а ж ы в а л а ў. Таварыш акадэмік, ці як вас там! Не трэба прыгожых слоў. Скажыце коратка: так ці не?

К а р а ў к і н. А я на пенсію не збіраюся. Гатоў працаваць, як і цяпер. Хоць сабе і вечна.

Д а ж ы в а л а ў. Раскалоўся.

Д а б р ы я н (*углядаецца*). Мы з вамі ці не сустракаліся?

К а р а ў к і н. Сустракаліся. Той спіс я падкарацііў. Бабку выкасаваў. Бог з ёю.

Антаніна Васільеўна прыносіць карткі.

Д а б р ы я н (*бярэ адну*). Караўкін Міхаіл Трафімавіч?

К а р а ў к і н. Так, гэта я.

Д а б р ы я н. Я ж вам ужо сказаў.

К а р а ў к і н. Нічога вы мне не сказалі.

Д а б р ы я н. Тады, пры сустрэчы.

К а р а ў к і н. Што вы мне сказалі? Вы паслалі мяне к чортавай мацеры.

Д а б р ы я н (*разглядае картку*). А далей няма куды.

К а р а ў к і н. Разам з Антонам Фёдаравічам. Я яму яшчэ не гаварыў.

Д а б р ы я н. А вы скажыце.

К а р а ў к і н. І скажу.

Д а б р ы я н. Абавязкова скажыце. (*Бярэ другую картку.*) Астрамілава Аўдоцця Сцяпанаўна.

З а с т р а м і л а в а. Гэта я.

Д а б р ы я н. Паклёпнічала на сумленных людзей.

З а с т р а м і л а в а. Я памагала выкрываць злачынцаў.

Д а б р ы я н. А яны рэабілітаваны.

З а с т р а м і л а в а. Дык я тут пры чым?

Д а б р ы я н. Тут вы сапраўды ні пры чым. Вы яшчэ памагалі свайму мужу...

16. Зак. 198

З а с т р а м і л а в а. Памагала, як магла. На тое і муж.

Д а б р ы я н. Памаглі памерці.

З а с т р а м і л а в а. Я яго не атруціла.

Д а б р ы я н. Стварылі яму для гэтага спрыяльныя ўмовы. Я думаю, што неўміручым людзям вашы паслугі не спатрэбяцца. (*Бярэ наступную картку.*) Дажывалаў Канстанцін Андрэевіч.

Д а ж ы в а л а ў. Я самы і ёсць.

Д а б р ы я н (*успамінае*). Дажывалаў... Па-мойму, вы мне званілі?

Д а ж ы в а л а ў. Званіў. Але званка, выходзіць, мала.

Д а б р ы я н (*чытае*). Маёр інтэнданцкай службы... У запасе... Помніцца, вы гаварылі — генерал-маёр.

Д а ж ы в а л а ў. А так бы вы са мной і не размаўлялі.

Д а б р ы я н (*чытае далей*). Звольнены за...

Д а ж ы в а л а ў. Не трэба... Няма чаго варушыць брудную бялізну.

Д а б р ы я н. Тым больш, што яе тут досыць шмат. (*Бярэ апошнюю картку.*) Васіль Дарафеевіч Тар-ча-ла.

Т о р г а л а. Торгала. Не Тарчала, а Торгала. Гэта я.

Д а б р ы я н. Гм... Тут нейкая біялагічная загадка.

Т о р г а л а (*устрывожаны*). А што такое?

Д а б р ы я н. Скажыце, ваш бацька быў біцюг ці рысак?

Т о р г а л а. Як гэта — рысак? Чалавек.

Д а б р ы я н. Сумняваюся. Чаму ж у вас мача конская?

Т о р г а л а. Што за глупства!

Д а б р ы я н. Аналіз паказвае.

Т о р г а л а, Вось сукін сын, абармот!

Д а б р ы я н. Як бачыце, шаноўныя грамадзяне, калі можна вас так назваць, шансы на неўміручасць у вас вельмі слабыя.

Д а ж ы в а л а ў. Гэта канчаткова?

Д а б р ы я н. Гэта мая асабістая думка. А канчаткова скажа Камітэт па справах неўміручасці.

Т о р г а л а. Дык што ж, нам так і паміраць?

Д а б р ы я н. Не зразу. Пажывяце яшчэ. Тым больш, што здароўе ў вас, як паказвае аналіз... конскае. А прыйдзе пара, памраце, як усе смертныя.

Наведвальнікі, не развітаўшыся, выходзяць.
Уваходзіць Антаніна Васільеўна.

Бачылі неўміручых? Стараешся для добрых людзей, а тут усякая брыдота лезе. І, чаго добрага, пралезе яшчэ. Як вы думаеце, Антаніна Васільеўна?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Гэта ад вас залежыць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Антона Фёдаравіча падключаць, яшчэ каго-небудзь.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Я б сама пралезла, каб магла.

Д а б р ы я н. Вы? Не. Вы не пралезеце. Куды вам! У вас жа няма Антона Фёдаравіча.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Затое ў мяне ёсць Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Э... Благі чалавек гэты Барыс Пятровіч. Скупы. Шкадуе неўміручасці нават сваім добрым знаёмым.

Прыёмная Дабрыяна. З кабінета вывальваюцца Д а ж ы в а л а ў, К а р а ў к і н, Т о р г а л а, З а с т р а м і л а в а.

З а с т р а м і л а в а. Усё раскапалі. Усю паднаготную.

Т о р г а л а. Тут у лоб не возьмеш.

Д а ж ы в а л а ў. А што гэта за конская мача?

З а с т р а м і л а в а. Жулік адзін...

Т о р г а л а (*заўважыў Наташу і штурхае Застрамілаву ў бок; да Наташы.*) І вы па неўміручасць?

Н а т а ш а. Не. Я па справе.

К а р а ў к і н. Дык што? Можа, вы тут працуеце?

Н а т а ш а. Працую.

Д а ж ы в а л а ў. З гэтым кракадзілам?

К а р а ў к і н. З Барысам Пятровічам?

Н а т а ш а. Я яму памагаю.

З а с т р а м і л а в а. Значыць, неўміручая.

Н а т а ш а. Такая ж, як і вы.

К а р а ў к і н. Дык вы, можа, і да гэтага знакамітага пацука маеце доступ?

Н а т а ш а. Я яго даглядаю.

Т о р г а л а. І прэпараты розныя ўводзіце яму?

Н а т а ш а. Гэта ён сам.

К а р а ў к і н. Пацук?

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч.

Д а ж ы в а л а ў. Не давярае.

Т о р г а л а. Усё, напэўна, у сейфе, пад замкамі?

К а р а ў к і н. А вы б не маглі як-небудзь таго?..

Н а т а ш а. Чаго гэта таго?

К а р а ў к і н. Ну, калі ён адвернецца, узяць непрыкметна.

Д а ж ы в а л а ў. Сабе б у ягадзіцу торкнулі і нам пакрысе.

Н а т а ш а. Чаго ж вам торкнуць? Сінільнай кіслаты ці цыяністага калію?

К а р а ў к і н. Што лепш дзейнічае.

Д а ж ы в а л а ў. Каб адразу.

Н а т а ш а. Значыць, цыяністага калію.

Т о р г а л а. Яна здзекуецца. Гэта ж атрута.

Д а ж ы в а л а ў. Вы нам атруту!

З а с т р а м і л а в а. Гэта яна са злосці.

Т о р г а л а. Крыўдна, вядома. Для другіх стараецца, а самой паміраць прыйдзецца.

Д а ж ы в а л а ў. Вам крыўдна і нам крыўдна, дык трэба разам гэту крыўду спагнаць.

Н а т а ш а. Як гэта?

З а с т р а м і л а в а. А так: калі не мне, дык і нікому.

Д а ж ы в а л а ў. Пацука гэтага за хвост ды аб вугал.

К а р а ў к і н. Нашто аб вугал? Торкне гэтага самага, што нам прапанавала.

З а с т р а м і л а в а. І ўсё.

Т о р г а л а. І ўся неўміручасць.

Д а ж ы в а л а ў. Ліпа.

К а р а ў к і н. Адно шарлатанства.

Н а т а ш а (*іранічна*). Гэта ідэйка! Як яна прыйшла вам у галаву?

Д а ж ы в а л а ў. А што? Нядрэнная. Калі не мне, дык і нікому.

Кабінет Дабрыяна. Стук у дзверы.

Д а б р ы я н. Уваходзьце!

Уваходзяць М я к і ш а в а і С і д а р о в і ч.

М я к і ш а в а. Мы ад прафсаюзнай арганізацыі. Маё прозвішча — Мякішава. Ніна Уладзіміраўна. А гэта — наш актывіст, ударнік камуністычнай працы Мікалай Рыгоравіч Сідаровіч.

Д а б р ы я н. Вельмі прыемна. Сядайце, калі ласка.

М я к і ш а в а (*становіцца ў позу*). Дарагі Барыс Пятровіч! Дазвольце горача, ад усяе душы павіншаваць вас, вялікага вучонага, слаўнага сына нашага народа, з адкрыццём закону неўміручасці, якім вы ашчаслівілі чалавецтва. Ад шчырага сэрца жадаем вам добрага здароўя і доўгіх, доўгіх... Прабачце, гэта

па прывычцы... Жадаем вам вечнага шчаслівага, бясхмарнага жыцця і яшчэ большых... Ды якіх яшчэ большых... Адным словам, нізкі, нізкі вам паклон за ваш неўміручы навуковы подзвіг і дазвольце вас пацалаваць. (*Цалуе Барыса Пятровіча, Сідаровіч пацiскае яму руку.*)

Д а б р ы я н. Вялікае вам дзякуй, Ніна Уладзіміраўна. Вы мяне проста расчулілі. Сядайце, калі ласка.

Усе садзяцца.

М я к і ш а в а. Вялікую вы справу зрабілі, Барыс Пятровіч, ды вось бяда — не ўкладваемся мы ў ліміты.

Д а б р ы я н. На жаль, не толькі ў вас такое становішча.

М я к і ш а в а. Цудоўныя ж людзі, ударнікі камуністычнай працы, а мы вымушаны ім адмаўляць, дзяліць на вартых і нявартых. А яны ўсе вартыя.

Д а б р ы я н. Дык што ж рабіць?

М я к і ш а в а. Вось мы і прыйшлі параіцца з вамі — што рабіць?

Д а б р ы я н. А я таксама не ведаю.

М я к і ш а в а. Ці нельга павялічыць ліміт на неўміручых?

Д а б р ы я н. Лімітамі я не распараджаюся, Ніна Уладзіміраўна. Вы гэта самі ведаеце. Я даю толькі рэкамендацыі.

М я к і ш а в а. Вось мы і просім рэкамендацыі. Без іх не даюць.

Д а б р ы я н. А вы ведаеце, што такое дэмаграфічны ўзрыў?

М я к і ш а в а. Гэта калі людзей расплоджваецца больш, чым трэба.

Д а б р ы я н. Дык вось, калі пусціць на самацёк, дык іх пры неўміручасці за сто гадоў расплодзіцца ў нашай рэспубліцы два мільярды дзвесце восемдзесят сем мільёнаў. Я вас не пераканаў?

М я к і ш а в а. Вы мяне даканалі. Каб вы бачылі, што ў калектывах робіцца. Вось няхай Мікалай Рыгоравіч скажа.

С і д а р о в і ч. Падзяліла неўміручасць людзей, Барыс Пятровіч. Нас, так званых неўміручых, жменька, а іх жа вунь колькі. Ды і крыўда ім вялікая. Каторы больш свядомы, віду не паказвае, а ўсё роўна няма ранейшай цеплыні. А другі і шпільку падпусціць. Ёсць такія, што і не хаваюць свае крыўды. Дае яму майстар дэталь апрацаваць, а ён: «Такая складаная! Гэта не для смертных. Вунь неўміручаму дай». І так няёмка сябе адчуваеш, нібы вінават перад ім.

Д а б р ы я н. Ну, а калі вас, бывае, прэміруюць, а яго не, дык вы таксама вінаватым сябе адчуваеце?

С і д а р о в і ч. Прэмія — справа іншая. Сёння мяне прэміравалі, другі раз другога. А тут жа навечна. Ну і ў сям'і таксама... Жонка нібы чужымі вачамі глядзіць на мяне. І мяне розныя думкі трывожаць. Пра вечнае думаю. Памрэ жонка, дзеці паўміраюць, а я ўсё буду жыць і жыць. Адзін я буду? Мусіць жа, не адзін. Другая будзе. І дзеці... можа, неўміручыя. А гэтыя? Праз якіх гадоў дзвесце я, можа, і зусім забудуся, якія яны былі. Вось і думаю. Начамі не сплю. Ішоў з Нінай Уладзіміраўнай да вас наконт лімітаў, але як пачуў, што лік на мільярды ідзе, дык і язык не паварочваецца. Вось я і думаю: а нашто мне гэта неўміручасць? Жыў я спакойна, працаваў, людзі мяне паважалі, і ніхто крыва на мяне не глядзеў. Буду я лепш зноў такім, як быў. І дзяцей прытулю, як раней, і жонка не будзе глядзець як на марсіяніна. Як вы думаеце, Барыс Пятровіч, маю я права адмовіцца ад неўміручасці?

Д а б р ы я н. Ну вядома. Але адзін выпадак не вырашае праблемы. Вы адмовіцеся, а іншыя ж не адмовяцца. Ёсць такія, што за горла бяруць: давай неўміручасць, душа з цябе вон. Значыць, усё роўна астануцца ўміручыя і неўміручыя. А з імі і праблемы.

М я к і ш а в а. І вы нам нічога не можаце параіць?

Д а б р ы я н. На вялікі жаль.

Мякішава і Сідаровіч устаюць, развітваюцца.

С і д а р о в і ч. Я для сябе праблему вырашыў. Прыйшоў сюды неўміручым, а выходжу простым смертным.

Д а б р ы я н. Я нават не ведаю, радавацца мне разам з вамі ці смуткаваць.

М я к і ш а в а і С і д а р о в і ч выходзяць. Дабрыян садзіцца за стол і нешта запісвае.

С к а р а с п е й (*уваходзіць. Са штучнай фамільярнасцю*). Добры дзень у хату!

Д а б р ы я н (*устае з-за стала, ідзе насустрач*). Добры дзень, Сцяпан Тарасавіч! (*Вітаюцца, паціскаюць рукі.*) Прашу вас. Сядайце. (*Садзяцца.*) Чым магу служыць?

С к а р а с п е й. Ну, не так афіцыйна. Якая там служба? Ехаў міма — дай, думаю, завярну на агеньчык, павіншую старога друга. Кажуць, ты тут такога натварыў...

Д а б р ы я н. Дзякую, Сцяпан Тарасавіч. Натварыў... клопату людзям. Вы не ўяўляеце, колькі розных праблем узнікае ў сувязі з гэтым.

С к а р а с п е й. Ды што гэта ты: «вы, вас, вам». Мы ж, можна сказаць, старыя сябры.

Д а б р ы я н. Відаць, занадта ўжо старыя.

С к а р а с п е й. На брудэршафт, праўда, не пілі, але гэта можна і паправіць. Так што давай без цырымоніі. (*Ляпае па плячы.*) Мы ж з табой нават вучыліся разам. Праўда, на розных факультэтах. Але гэта не перашкаджала нам быць сябрамі.

Д а б р ы я н. Амаль сябрамі.

С к а р а с п е й. Чаму ж амаль? Не амаль, а так яно і было.

Д а б р ы я н. Пасля нашы сцежкі разышліся.

С к а р а с п е й. Не ў розныя ж бакі.

Д а б р ы я н. Мая, можна сказаць, па гарызанталі, а ваша па вертыкалі — усё вышэй і вышэй. Вы ж ледзь не міністэрскіх вышынь дасягнулі.

С к а р а с п е й. Зноў — вы. Бора! Ну як табе не сорамна! Мы ж ужо дамовіліся наконт брудэршафту.

Д а б р ы я н. Прабач. У мяне неяк не выходзіць.

С к а р а с п е й. А вышынь пэўных я дасягнуў. Да міністра, праўда, не дапяў.

Д а б р ы я н. Дапнеш. Яшчэ дапнеш. З тваёй хваткай...

С к а р а с п е й. Кажуць, дрэнны той салдат, які не марыць быць генералам. А вось ты мяне, прызнацца, здзівіў. Корпаўся, корпаўся са сваімі пацукамі. Я думаў — што там з таго пацука выкалупаеш. І раптам — неўміручасць! Рад за цябе. Маладзец!

Дабрыян невыразна ківае галавой.

А ведаеш, я думаў пра цябе. Не раз успамінаў. Як ён там, думаю. Можа, цяжкасці якія — дапамагчы што трэба. І не пазвоніць, думаю, дзівак. На кватэру б зайшоў, калі не хоча афіцыйна звяртацца. Сам хацеў выбраць час прыехаць да цябе, ды так і не ўдалося сустрэцца.

Д а б р ы я н. А мы сустракаліся.

С к а р а с п е й. Дзе?

Д а б р ы я н. На вуліцы. Проста нос у нос.

С к а р а с п е й. І размаўлялі?

Д а б р ы я н. Не. Вы мяне не пазналі.

С к а р а с п е й. Не можа быць!

Д а б р ы я н. Адвярнуліся ў другі бок. Нешта ў вітрыне вас моцна зацікавіла.

Скараспей. Хоць забі, не помню. І даўно гэта было?

Дабрыян. Даўнавата. Яшчэ да неўміручасці.

Скараспей. Прабач. калі ласка! Не падумай, што я наўмысна. Галава рознымі справамі забіта. Бывае, глядзіш і нічога перад сабой не бачыш. Каб родная жонка сустрэлася, дык не пазнаў бы.

Дабрыян. Я разумею. Такія маштабы... Дзе там кожнага пазнаеш.

Скараспей. Спадзяюся, ты не пакрыўдзіўся на мяне.

Дабрыян. Гэта так... да слова прыйшлося.

Скараспей. Прабач, што я тут твой час марную.

Дабрыян. У вас жа, напэўна, справа ёсць.

Скараспей. Справа невялікая. Хацеў напомніць, што ў цябе ёсць друг, якому некалі таксама прыйдзе час паміраць.

Дабрыян. А куды дзенешся.

Скараспей. Я думаю, заявы падаваць не трэба.

Дабрыян. Заявы? Нашто тая заява? Заявы не трэба.

Скараспей. І так усё ўладзіцца, кажаш?

Дабрыян. Уладзіцца. У агульным парадку.

Скараспей. Ты, аказваецца, жартаўнік.

Дабрыян. Хіба я сказаў што-небудзь смешнае?

Скараспей. У агульным парадку... Значыць, ты прымушаеш мяне станавіцца ў агульную чаргу?

Дабрыян. Божа барані! У мяне і на думцы не было прымушаць. Як сабе хочаце.

Скараспей. Ты што, мілы друг... Прыкідваешся ці сапраўды такі?.. Не хочацца мне ўжываць моцнае слова.

Дабрыян. Такі. Я такі.

Скараспей. Ну і ну! (*Не развітваючыся, выходзіць.*)

Антаніна Васільеўна (*уваходзіць*). Барыс Пятровіч, там карэспандэнт дабіваецца.

Дабрыян. Які яшчэ карэспандэнт?

Антаніна Васільеўна. Замежны нейкі. Тэлефон абарваў. Цяпер у прыёмную прыпёрся.

Дабрыян. Ніякіх карэспандэнтаў! Ад сваіх не адбіцца.

Антаніна Васільеўна ідзе да выхаду і ў дзвярах сустракаецца з абвешаным апаратамі карэспандэнтам.

Антаніна Васільеўна (*заступае дарогу*). Няможна!

Карэспандэнт (*прэцца і крычыць*). Карэспандэнт! Карэспандэнт!

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а (*стараецца выпхнуць яго за дзверы*). Ніякіх карэспандэнтаў!

К а р э с п а н д э н т. «Нью-Йорк таймс», «Вашынгтон пост», «Асашыэйтэд Прэс»! (*Урываецца ў кабінет.*)

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а (*адпіхвае яго зноў да дзвярэй.*) Дудкі, містэр-твістэр! Не на тую напаў.

К а р э с п а н д э н т (*выцягвае рукі*). Містэр Дабрыян! Містэр Дабрыян! Адна секунда. Два словы. Я — Гары Болдвін.

Д а б р ы я н (*да Антаніны Васільеўны*). Пусціце. Ён вас затузае.

Б о л д в і н (*аддыхваецца*). О, як я рад! Дзякуй! Вельмі дзякуй, містэр Дабрыян! Я першы прадстаўляю вас на ўвесь свет. (*Нарыхтоўвае кінакамеру.*)

Д а б р ы я н (*з жэстам*). Не трэба.

Б о л д в і н. Чаму? Я не разумею. Рэклама — гэта ў ваш інтарэс.

Д а б р ы я н. Гэта не ў інтарэсах справы.

Б о л д в і н. Я не згодзен.

Д а б р ы я н. Не згодны, дык будзьце здаровы. Сустрэча з вамі ў мяне не запланавана, але раз вы ўжо зайшлі...

Б о л д в і н (*хапаецца то за адзін апарат, то за другі*). Містэр Дабрыян!

Д а б р ы я н. Злажыце вашу апаратуру вунь туды... у куток.

Б о л д в і н. Іначай...

Д а б р ы я н. Ніякай размовы не будзе.

Б о л д в і н (*знімае апараты і складвае ў кучу*). Вось... Я раззброены. Ніякі апарат.

Д а б р ы я н. Я ў гэтым не ўпэўнены.

Б о л д в і н. Што? (*Паказвае на гузікі пінжака.*) Мікрафон? Фотаапарат? (*Смяецца.*) Калі ласка. (*Знімае пінжак.*) Што яшчэ? Раздзявацца далей, да стрыптыз? Міс дазваляе?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Нахабнік. (*Выходзіць.*)

Д а б р ы я н. Дык што вас цікавіць?

Б о л д в і н. Сенсацыя веку! Неўміручасць! Вы ліцэнзія ўжо прадаваў?

Д а б р ы я н. Не, не прадаваў.

Б о л д в і н. Я магу рэкамендаваць пакупнік.

Д а б р ы я н. Дзякую. У гэтым няма патрэбы.

Б о л д в і н. Вы ведаў, колькі вы каштаваў?

Д а б р ы я н. Тавар не прадажны, цаны не мае.

Б о л д в і н. Мільёны! Мільёны долар!

Д а б р ы я н. Ды і долар паў у цане.

Б о л д в і н. Вы не хацеў сур'ёзна гаварыць на гэта тэма?

Д а б р ы я н. Тэму варта перамяніць.

Б о л д в і н. Добра. Тады для каго вы рабіў неўміручасць?

Д а б р ы я н. Для добрых людзей.

Б о л д в і н. А хто добрыя людзі?

Д а б р ы я н. Тут, відаць, нашы погляды не супадуць.

Б о л д в і н. Камуніст — гэта добра, а капіталіст — гэта не добра. Яму неўміручасць не даваць.

Д а б р ы я н. Капіталіст асуджаны на смерць самой гісторыяй, і ніхто яго не ўратуе.

Б о л д в і н. На палітграмата я маю імунітэт.

Д а б р ы я н. Гэта так... да ведама.

Б о л д в і н. У вас, я чуў, неўміручасць размяркоўваць на ліміт. На тысячу галоў дзесяць неўміручыя.

Д а б р ы я н. У нас у неўміручыя могуць трапіць толькі лепшыя з лепшых.

Б о л д в і н. Камуністы?

Д а б р ы я н. Не ўсе. І не толькі камуністы. Гледзячы чаго чалавек варты. А ў вас, відаць, было б іначай?

Б о л д в і н. О, у нас таксама глядзяць, колькі чалавек варты. Толькі няма ліміт. Вольны бізнес. Фірма купляе ў вас ліцэнзія, укладвае капітал і наладжвае выраб неўміручасці. Ты мне долар, я табе неўміручасць, ты мне долар, я табе неўміручасць.

Д а б р ы я н. Адзін долар? Дык так у вас усе могуць стаць неўміручымі.

Б о л д в і н. О, вы наіўна думаў. Не адзін долар. Многа долар. Неўміручасць — гэта дорага.

Д а б р ы я н. А ў каго няма многа долараў?

Б о л д в і н. Той будзе паміраць. Няма долар, няма неўміручасць.

Д а б р ы я н. Значыць, несмяротнымі ў вас былі б толькі драпежнікі?

Б о л д в і н. Якраз па Дарвін. Натуральны адбор: дужы выжывай, слабы памірай.

Д а б р ы я н. Вы ганьбіце імя вялікага вучонага.

Б о л д в і н. А што? Не?

Д а б р ы я н (*глядзіць на гадзіннік*). Час — гэта грошы. Так, здаецца, у вас гавораць?

Б о л д в і н. Я разумеў гэты намёк. А скажыце, ваш гэты, што грызе... як яго... рэт...

Д а б р ы я н. Пацук?

Б о л д в і н. Басук, басук. Я яго хацеў знімаць.

Д а б р ы я н. Ён адпачывае і прасіў не турбаваць.

Б о л д в і н. А наконт ліцэнзіі гэта ваш канец?

Д а б р ы я н. Канец. І будзьце здаровы.

Б о л д в і н. Неўміручасць толькі для камуніст?

Д а б р ы я н. Я не маю часу паўтараць сказанае.

Б о л д в і н. Вы не ёсць вельмі ветлівы. А рэпартаж будзе. Які трэба... (*Выходзіць.*)

Д а б р ы я н. Які трэба вашым гаспадарам. Гэта мы ведаем.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а (*уваходзіць з поштай у руках; ківае на дзверы*). Адпрэчылі?

Д а б р ы я н. Ледзь адчапіўся. Спрабаваў таргаваць мяне.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. І многа даваў?

Д а б р ы я н. Мільёнамі спакушаў.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Прыдурак. (*Кладзе пошту на стол.*) Вось вам яшчэ дабаўка.

Д а б р ы я н. І калі ж я ўсё гэта прагляджу? (*Садзіцца і праглядае пошту.*) Да мяне больш нікога няма?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Калгасніца з падшэфнага калгаса. Пенсіянерка.

Д а б р ы я н. Чаго яна хоча?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Не гаворыць. Кажа, толькі самому акадэміку скажу. Прымеце? У вас жа хутка пасяджэнне.

Д а б р ы я н. Сёння не прыму — заўтра прыедзе.

Антаніна Васільеўна выходзіць.
Праз хвіліну ўваходзіць к а л г а с н і ц а.

К а л г а с н і ц а. Дзень добры вам.

Д а б р ы я н. Добры дзень. Праходзьце. Сядайце.

К а л г а с н і ц а. Сядзела. На машыне дзве гадзіны, ды тут, у вашым прылазніку, з гадзіну.

Д а б р ы я н. Людзей шмат. Давайце знаёміцца.

К а л г а с н і ц а. Я вас знаю. Вы прыязджалі да нас. Я з калгаса «Ураджай».

Д а б р ы я н. А як вас зваць?

К а л г а с н і ц а. Прозвішча — Лапата. Ну, пішуць — Лапато. Гэта як бы далікатней. А завуць — Алена. Алена Максімаўна.

Д а б р ы я н. Дык што ж вы мне скажаце, Алена Максімаўна?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Чула я, таварыш акадэмік, што вы людзей робіце неўміручымі. І нават пацукоў. Радыё перадавала.

Д а б р ы я н. Дык вы таксама хочаце быць неўміручай?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Не, я не пра сябе. Я пажыла ўжо, дзякуй богу, дзяцей пагадавала, унукі растуць. Ну, там пасля ўжо, калі гэтага лякарства астанецца ў вас на маю долю...

Д а б р ы я н. Дык вы пра дзяцей клапоціцеся?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Дзеці мае прабітныя. Адзін — трактарыст, другі на ферме працуе. Прэміі палучаюць. На дошцы вісяць. Яны самі даб'юцца.

Д а б р ы я н. Значыць, пра ўнукаў?

А л е н а М а к с і м а ў н а. А пра ўнукаў яшчэ рана.

Д а б р ы я н. Дык што ж вы хацелі?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Я неяк не адважуся гаварыць.

Уваходзіць Антаніна Васільеўна, адчыняе шафу і бярэ папку.

Д а б р ы я н. Калі ўжо адважыліся прыйсці...

А л е н а М а к с і м а ў н а. Таварышок акадэмік, даражэнькі! Я вас вельмі прашу: зрабіце маю кароўку неўміручай!

Антаніна Васільеўна не ўтрымалася і фыркнула са смеху.

Чаго ты фыркаеш! Табе ў магазіне гатовае, а мне надаіць трэба. (*Да Дабрыяна.*) Вельмі ж кароўка ўдалая. Каб вы толькі глянулі на тое вымя! Але ўжо не маладая. Гады праз чатыры трэба будзе мяняць. А там якая ўдасца, бог яе ведае.

Д а б р ы я н. Вось гэта задалі вы мне задачу!

А л е н а М а к с і м а ў н а. Я думаю, калі пацука можна, чалавека можна, дык і карову можна. Яна ж пасярэдзіне паміж імі.

Д а б р ы я н. Вы правільна думаеце. У прынцыпе яно можна.

А л е н а М а к с і м а ў н а. А мне не ў прынцыпе трэба, а ў хляве.

Д а б р ы я н. Але ж людзям не толькі малако, а і мяса патрэбна. А калі ўсе каровы будуць неўміручыя...

А л е н а М а к с і м а ў н а. Я ж пра ўсіх не гавару. Мяса вунь калгас больш за тысячу гэтых самых цэнтнераў здаў. Колькі гэта на пуды, я ўжо і не ведаю. А мне і ўнукам — малачко на першым плане. (*Доўгая паўза.*) Дык зробіце?

Д а б р ы я н. На жаль, не магу.

А л е н а М а к с і м а ў н а. Чаму?

Д а б р ы я н. Складанае гэта пытанне, Алена Максімаўна. Спачатку з людзьмі трэба разабрацца. Тут яшчэ думаць і думаць трэба.

А л е н а М а к с і м а ў н а. З людзьмі яно вядома, а з каровай жа ўсё ясна.

Д а б р ы я н. Гэта вам так здаецца.

А л е н а М а к с і м а ў н а. Дык не можаце?

Д а б р ы я н. Не магу, Алена Максімаўна.

А л е н а М а к с і м а ў н а (*устае*). Ну што ж... Прыйдзецца скардзіцца, заяву падаваць.

Д а б р ы я н. На каго?

А л е н а М а к с і м а ў н а. На вас, таварыш акадэмік.

Д а б р ы я н. Каму ж вы будзеце скардзіцца?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Правіцельству. Яно разбярэцца, што ў гаспадарцы больш патрэбна — каровы ці пацукі.

Алена Максімаўна і Антаніна Васільеўна выходзяць. Адчыняюцца дзверы, і ўваходзіць Н а т а ш а.

Н а т а ш а. Не прагоніце?

Д а б р ы я н. Наташа! Ну што вы! Рад вас бачыць. Сядайце.

Наташа садзіцца.

Як здароўе?

Н а т а ш а. Пацук здаровы.

Д а б р ы я н. Я пра ваша здароўе пытаюся. Вы былі так усхваляваны.

Н а т а ш а. Было ад чаго. Страціць неўміручасць — гэта не сумачку з грашыма.

Д а б р ы я н. Вы яшчэ нічога не страцілі. Папрацуеце, людзі вас ацэняць...

Н а т а ш а. Больш за ўсё балюча, што я страціла вялікага мысліцеля, смелага адкрывальніка, бога навукі і ўбачыла на яго месцы звычайнага абывацеля, які трымаецца за падол старой бабы.

Д а б р ы я н. Вы мяне не разумееце, Наташа.

Н а т а ш а. Я б разумела вас, калі б была вам агіднай.

Д а б р ы я н. Я гэтага не скажу. Але мы з вамі розныя.

Н а т а ш а. Нават процілеглыя ў пэўным сэнсе.

Д а б р ы я н. У вас яшчэ няма мінулага, адна толькі будучыня. Вы ні з чым не звязаны і нікому не абавязаны. А мяне трымае за фалды маё мінулае і маё сённяшняе. Адвярнуцца ад яго — гэта значыць зрабіць няшчаснымі блізкіх мне людзей.

Н а т а ш а. Ды вы не апраўдвайцеся, я не прыйшла вымагаць у вас неўміручасць. Ні гвалтаваць вас не збіраюся, ні на калені станавіцца.

Д а б р ы я н. Вось і добра. Значыць, мы па-ранейшаму — сябры.

Н а т а ш а. Чула, што вам і без гэтага нялёгка.

Д а б р ы я н. І не кажыце. Пісьмы, тэлеграмы, званкі... (*Бярэ ў рукі жмут пісем.*) Во, паглядзіце! Клубок страсцей. Усхваленні, навуковыя меркаванні, пагрозы, праклёны. Адны ўслаўляюць за тое, што абяссмерціў чалавецтва, другія праклінаюць за тое, што большую частку чалавецтва асудзіў на смерць. Як быццам яны дагэтуль не былі асуджаны.

Н а т а ш а. Вас нават пабіць хацелі.

Д а б р ы я н. Гэта што! Дробны эпізод у вялікай эпапеі.

Н а т а ш а. Адзін з такіх эпізодаў можа скончыцца для вас дрэнна.

Д а б р ы я н. Дзеля навукі людзі на кастрах гарэлі. А ідэя іх жыла. І перамагала. Праблема неўміручасці! За гэта не шкада і жыццё аддаць.

Н а т а ш а. Жыццё за неўміручасць...

Д а б р ы я н. Так, гэта парадокс. Вялікі парадокс!

Н а т а ш а. Але гэта праблема выклікала дзесяткі іншых праблем.

Д а б р ы я н. Іншыя праблемы няхай іншыя і вырашаюць. Я даў людзям неўміручасць. Няхай яны самі падумаюць, як ёю распарадзіцца. Зараз тут збяруцца спецыялісты. Паслухаем, што яны скажуць.

Н а т а ш а. Віноўнікам усіх бед усё роўна вас будуць лічыць.

Д а б р ы я н. Што зробіш. Такая мая доля.

Н а т а ш а. І мне вас шкада.

Д а б р ы я н. Гэта вельмі велікадушна з вашага боку.

Н а т а ш а. Я хачу вас выратаваць. Зразу зняць усе праблемы.

Д а б р ы я н. Гэта ў вашых сілах?

Н а т а ш а. Думаю, што сілы ў мяне хопіць.

Д а б р ы я н. Саманадзейнасць маладосці. Баюся, каб вы якога глупства не зрабілі.

Н а т а ш а. Гэта будзе самае разумнае, што можна зрабіць у такім становішчы. (*Выходзіць.*)

Д а б р ы я н. Што надумала гэта ўтрапёнае дзяўчо?

К у д р ы ц к а я (*прачыняе дзверы*). Можна?

Д а б р ы я н. Калі ласка, Клаўдзія Пятроўна. Заходзьце.

К у д р ы ц к а я. Тут за мной цэлы вывадак.

Д а б р ы я н. Вядзіце яго сюды. (*Глядзіць на гадзіннік.*) Ды і пара ўжо.

Уваходзяць К у д р ы ц к а я, А б а д о ў с к і, Б а б р о в і ч, В а р а к с а, А д а м е й к а, Г е н к а.

Дык вось, таварышы... Надышоў час. Просяць нас выказаць свае пэўныя думкі. Вы ведаеце, наконт чаго...

В а р а к с а. Пэўныя думкі аб няпэўнай справе.

Д а б р ы я н. Што вы маеце на ўвазе?

В а р а к с а. Я маю на ўвазе нязбытныя мары... Такія, як ваша неўміручасць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Паколькі яна мая, дык гэта ўжо не мара. Але я думаю, што яна не толькі мая.

А б а д о ў с к і. Гэта як той Месяц. Пакуль на яго глядзелі здалёк ды марылі аб нябесных яснотах і вечным блажэнстве, дык ён здаваўся такім прывабным, а як дасягнулі...

В а р а к с а. Хвала вам і слава, Барыс Пятровіч, за ваша адкрыццё, але апрача фізіялогіі ёсць яшчэ сацыялогія, этыка, мараль, псіхалогія людзей.

Б а б р о в і ч. І эканоміка.

Д а б р ы я н. Усё гэта ёсць, дарагія таварышы, але ж ёсць і людзі, якія гэтыя праблемы вырашаюць. Аляксандр Паўлавіч, сацыялогія, псіхалогія — гэта па вашай часці.

В а р а к с а. Хадзіў, ездзіў. Быў у розных калектывах. І пераканаўся: тое, што мы прапанавалі, — несправядліва і амаральна. Бар'ер неўміручасці падзяліў людзей на лепшых і горшых. А тым часам сярод гэтых «горшых» ёсць нямала не горшых за тых «лепшых». Ды і тыя, што цяпер сапраўды горшыя, яшчэ могуць стаць лепшымі. Але брама неўміручасці для іх зачынена назаўсёды.

А д а м е й к а. «Дык нашто мне тады старацца лепшым быць?» — скажа каторы несвядомы.

В а р а к с а. Бар'ер гэты прайшоў па гарадах і вёсках, па калектывах і сем'ях, падзяліў бацькоў з дзецьмі, мужоў з жонкамі, парэзаў сувязі сяброўства і кахання.

Д а б р ы я н. Дык што ж, па-вашаму, трэба рабіць?

В а р а к с а. Не ведаю. Мае праблемы... Не мае, вядома. Я хачу сказаць, што праблемы этыкі, маралі — гэта праблемы другасныя. Яны з'яўляюцца вынікам таго, што неўміручасці на ўсіх не хапае.

Д а б р ы я н. Гэта мы ўжо ўстанавілі.

В а р а к с а. Значыць, мімаволі прыходзіцца дзяліць усё грамадства на лепшых і горшых. А гэта несправядліва, гэта крыўда і абраза для пераважнай большасці нашага грамадства.

А б а д о ў с к і. Лічыце — чалавецтва. Сённяшняя наша праблема заўтра стане агульначалавечай.

К у д р ы ц к а я. Страшна падумаць, як там будуць дзяліць на лепшых і горшых.

Г е н к а. Я думаю, што ліцэнзій на неўміручасць мы ракфелерам прадаваць не будзем.

А б а д о ў с к і. На манаполію разлічваеце? Для навуковых ідэй няма непраходнай мяжы.

Б а б р о в і ч. Не будзем вырашаць за ўвесь свет. Мы вось у сябе дома не можам вырашыць. Аляксандр Паўлавіч супроць бар'еру. Дык што ж — зняць бар'ер? Валі ў неўміручасць, хто хоча! Тады не толькі вады і яды, паветра не хопіць. Месца на зямлі не хопіць, каб сесці ці стаць. А ўрэшце, я ўжо гаварыў пра гэта.

К у д р ы ц к а я. Барыс Пятровіч, а можа, усё-такі не абавязкова, каб жанчыны раджалі раз у чатыры гады?

Д а б р ы я н. Вядома, не абавязкова, Клаўдзія Пятроўна. Толькі тады неўміручасці я ім не гарантую.

Б а б р о в і ч. Калі вы не гарантуеце, дык кожная сама пастараецца застрахаваць сябе ад смерці.

А д а м е й к а. Вядома. «Лепш сто разоў нарадзіць, чым раз памерці», — скажа каторая несвядомая.

К у д р ы ц к а я. Гэта вы не пробавалі, дык вам здаецца.

А д а м е й к а. У мяне хатнюю работу жонка робіць.

А б а д о ў с к і. Ну, дапусцім, таварышы. Дапусцім, што ім не трэба будзе раджаць. Што яны і так будуць неўміручыя. Дык што з гэтага выйдзе? Выйдзе тое, пра што я ўжо гаварыў мінулы раз: індывідуум возьме верх над відам і спыніцца абнаўленне роду людскога. Мы забяспечым сабе вечнае жыццё за кошт яго вечнага абнаўлення. За кошт наступных пакаленняў, якія маглі б з'явіцца на свет, але не з'явяцца, бо мы іх асудзілі на небыццё, дзякуючы свайму эгаізму.

Д а б р ы я н. Дык выходзіць, што...

А б а д о ў с к і. Выходзіць, Барыс Пятровіч, што вы ўмярцвілі смерць, а мы павінны ўмярцвіць жыццё, будучыню чалавецтва.

Д а б р ы я н. Дык што вы хочаце сказаць? Выхад, выхад які?

А б а д о ў с к і. Не трэба забіваць смерць — вось што я хачу сказаць. Усё жывое памірае, і ўсё аднаўляецца для новага жыцця. Гэта няўхільны закон прыроды, і чалавек не з'яўляецца выключэннем. Смерць — гэта неабходная ўмова вечнага абнаўлення. Не забівайце смерць. Няхай яна жыве.

А д а м е й к а. Няхай жыве смерць!.. (*Агляну ўся — усе ўражаныя, маўчаць. Ніхто яго не падтрымлівае.*) — скажа каторы несвядомы...

А б а д о ў с к і. Так! Няхай жыве смерць!

Усе ўсхопліваюцца.

Г е н к а (*хапаецца за галаву*). Мама мая!

К у д р ы ц к а я. Божа мой! Што вы такое гаворыце!

Б а б р о в і ч. Вось гэта вырашэнне праблемы!

Д а б р ы я н. Значыць я... Значыць, уся мая праца... Усё маё жыццё...

Н а т а ш а (*увайшоўшы, яна нейкі час наглядала сцэну. Пасля, трымаючы за хвост, нясе нежывога пацука і кладзе на стол*). Пацук здох.

Д а б р ы я н (*пасля паўзы*). Як гэта здох?

Маўчанне. Усе анямелі.

Н а т а ш а. А так... Узяў ды здох.

Г е н к а. Ты яго атруціла!

Н а т а ш а. Ускрый, правер.

В а р а к с а. Таварышы! Што ж гэта такое?

Д а б р ы я н. Пачакайце! Як жа гэта ён — жыў, жыў ды здох?

Н а т а ш а. А я іх мяняла. Адзін здохне — я яго выкіну ў віварый, а адтуль другога бяру.

Нехта стрымана зарагатаў, за ім — другі, і ўжо разлягаецца нястрыманы рогат. Барыс Пятровіч абхапіў галаву рукамі.

Г е н к а (*крычыць*). Няпраўда! Яна хлусіць!

Абадоўскі, рагочучы, падымае пацука за хвост: «Вось, маўляў, сведка». Генка ледзь не са слязамі выбягае з кабінета.

А д а м е й к а. Вось і ўся неўміручасць. Дзве дзюркі ў носе і скончылося, як той казаў. І зноў мы ўсе роўныя. І ніхто нас не дзеліць на вечных і абязвечаных.

Б а б р о в і ч. Фу! Гара з плеч. А я ўсе вылічальныя машыны ў пот увагнаў, падлічваючы.

К у д р ы ц к а я. А шчасце, здавалася, было так блізка!

А б а д о ў с к і. Усякае бывае ў навуцы, але такое...

В а р а к с а. Чаму? А ўспомніце філасофскі камень, а перпетуум мобіле, ды той жа эліксір жыцця.

А б а д о ў с к і. Гэта была дзіцячая наіўнасць самой навукі. А цяпер жа яна дарослая.

К у д р ы ц к а я. А шкада ўсё-такі, таварышы! Шкада расставацца з залатой марай. І яго шкада (*ківае на Дабрыяна*).

А б а д о ў с к і. Што ж мы можам зрабіць?

Б а б р о в і ч. Пойдзем марыць далей.

Усе выходзяць, аглядаючыся на Дабрыяна, які не падымае галавы.

Н а т а ш а (*увайшла з клеткай у руках; ціха паклікала*). Барыс Пятровіч!

Д а б р ы я н (*не падымаючы галавы*). Адыдзіце!

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч! Гляньце сюды!

Д а б р ы я н. Ідзіце, каб і вочы мае вас не бачылі!

Н а т а ш а. А пацук жывы.

Д а б р ы я н (*неўразумела глянуў на яе*). Як гэта жывы?

Н а т а ш а. А вось ён — наш любенькі пацучок. Здаровенькі, вясёленькі.

Д а б р ы я н (*разглядае нежывога пацука, які ляжыць на стале*). Дык вы...

Н а т а ш а. Гэта другі. Я іх падманула. Каб яны не мучылі вас рознымі праблемамі, якіх ніхто вырашыць яе можа.

Д а б р ы я н. Вы мяне забілі.

Н а т а ш а. Я вас выратавала. Вас і сапраўды маглі забіць.

Д а б р ы я н. Што людзі скажуць? Невук. Шарлатан. Ёлупень, якога абдурыла нікчэмная дзяўчынка, якой напляваць на навуку і на мой аўтарытэт.

Н а т а ш а. А навукай мы будзем займацца і далей. Спакойна, без нервознасці. Я гатова прапанаваць сябе... Не бойцеся, не ў якасці вашай вечнай спадарожніцы, а ў якасці аб'екта доследаў. Побач з пацуком. Доследы на чалавеку больш перакаладаў... навучыя. А людзі... (*Цалуе Дабрыяна ў цемя.*) Людзі няхай тым часам падумаюць, што рабіць з неўміручасцю.

К а н е ц.

1972